

Greenport Duin- en Bollenstreek

Analyse + uitvoeringsagenda 2006-2020

*Versterking van een uniek economisch drieluik:
bollencluster, bloemencluster, toerisme cluster*

Eindrapport

Opdrachtgever: Stichting Hou het Bloeiend

ECORYS Nederland BV

Rotterdam, 08 februari 2006

ECORYS Nederland BV
Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
W www.ecorys.nl
K.v.K. nr. 24316726

ECORYS Regio, Strategie &
Ondernemerschap
T 010 453 87 99
F 010 452 86 50

Inhoudsopgave

1	Voorwoord	7
2	Inleiding	9
3	Greenport Duin- en Bollenstreek: wat is dat?	11
3.1	Greenport en clusters	11
3.2	Greenport in nationaal en internationaal perspectief	14
3.2.1	Greenport Bollenstreek: één van de vijf!	14
3.2.2	Greenport Duin- en Bollenstreek in internationaal perspectief	14
4	Trends in de Greenport	17
4.1	Autonome trends	17
4.2	Bollencluster	19
4.2.1	Kerncijfers	19
4.2.2	Beleidsmatig gewenste trends	20
4.3	Gespecialiseerde glastuinbouw	22
4.3.1	Kerncijfers	22
4.3.2	Beleidsmatig gewenste trends	22
4.4	Toerisme en recreatie	23
4.4.1	Kerncijfers	23
4.4.2	Beleidsmatig gewenste trends	24
4.5	SWOT Greenport Duin- en Bollenstreek	26
5	Ruimtelijke en infrastructurele ontwikkelingen in de Greenport	29
5.1	Toekomst van het bollenareaal	29
5.2	Toekomst van het glastuinbouwareaal	32
5.2.1	Vraag naar ruimte voor glastuinbouw	32
5.2.2	Aanbod van ruimte voor glastuinbouw	34
5.2.3	Confrontatie vraag en aanbod glastuinbouw	35
5.2.4	Confrontatie vraag en aanbod glastuinbouw bij volledige herstructurering	35
5.3	Toekomst van het overige bedrijfsleven	36
5.4	Infrastructurele voorzieningen	38
6	Uitvoeringsagenda	41
6.1	Ontwikkelingsplan	41
6.2	Kennis en innovatie	42
6.3	Agrologistiek en distributie	43
6.4	Ruimtegebruik en herstructurering	43

6.5 Duurzaamheid	45
6.6 Landschap, natuur en waterkwaliteit	45
6.7 Toerisme	46
6.8 Ruimte voor bedrijven	47
6.9 Infrastructuur en bereikbaarheid	47
6.10 Organisatie uitvoeringsprogramma	48
6.10.1 Regionale Ontwikkelingsmaatschappij Duin- en Bollenstreek	48
6.10.2 Investeringsfonds	48
6.11 Samenwerking met andere Greenports	49

1 Voorwoord

Het kabinet heeft in de Nota Ruimte de Duin- en Bollenstreek aangewezen als Greenport. De Stichting Hou het Bloeiend, bestaande uit de belangrijkste marktpartijen van de clusters Bollen, Bloemen en Toerisme, heeft het tot haar taak gerekend om voor de Greenport in deze regio een analyse op te stellen en een uitvoeringsagenda te presenteren. De Greenport Duin- en Bollenstreek kent een unieke samenstelling: de clusters Bollen, Bloemen en Toerisme en de vele daarmee nauw verbonden en rijk geschakeerde toeleverende en dienstverlenende bedrijven. Bovendien zijn het elkaar versterkende clusters.

Deze Greenportanalyse is samen met de provincie Zuid-Holland en de regio Holland Rijnland opgesteld. Stichting Hou het Bloeiend heeft deze bijdrage zeer op prijs gesteld. De analyse is tevens een antwoord op de specifieke vraag van de Stuurgroep Pact van Teylingen over de uitbreidingsmogelijkheden van de glastuinbouw in de module Trappenberg-Kloosterschuur in het gebied tussen Rijnsburg en Voorhout. Het uitvoeringsprogramma voor de Greenport Duin- en Bollenstreek, waarin onze ambities op een aantal thema's aan de orde komen, zal dit jaar nadrukkelijk op de kaart moeten worden gezet.

Dit kan alleen kans van slagen krijgen als de samenwerking tussen de private en de publieke partijen zal worden versterkt.

De Greenportanalyse is onlosmakelijk verbonden met de Aanbiedingsnota van de Stichting Hou het Bloeiend.

De uitvoeringsagenda vraagt daarbij speciale aandacht voor de manier waarop voor lokale en gebiedsgerichte gewenste ontwikkelingen meer slagkracht kan worden verkregen. Voor de uitvoering van wat nu ontwikkelingsplanologie wordt genoemd, is een vernieuwde kijk en aanpak van de ruimtelijke ordening noodzakelijk.

Niemand kan dus aan de kant blijven staan.

Met elkaar willen we een streep onder de streek zetten voor morgen en overmorgen.

Fedde Jonkman

voorzitter Stichting Duin- en Bollenstreek Hou het Bloeiend

2 Inleiding

Nota Ruimte, Pact en Offensief van Teylingen als basis voor de Greenport

Met het aanwijzen van de Bollenstreek als Greenport voor de bollenteelt in de Nota Ruimte van het kabinet, gaat de ruimtelijke en economische ontwikkeling van dit gebied een nieuwe fase in. Het Rijk vindt het van belang dat de tuinbouwfunctie in deze regio van internationaal belang behouden blijft en versterkt wordt. Belangrijke aandachtspunten hierbij zijn: de ligging ten opzichte van de mainports, de fysieke bereikbaarheid en de herstructureringsopgave als gevolg van de doelstellingen op het gebied van milieu, water, energie en ruimtelijke inrichting. Hierbij ligt een voortrekkersrol bij de provincie. Het Rijk is stimulerend en faciliterend.

Met het Pact en het Offensief van Teylingen is een belangrijke basis gelegd voor het voortbestaan en de verdere ontwikkeling van, wat genoemd wordt, het “Bollencomplex”. Onder dit Bollencomplex wordt verstaan de direct en indirect samenhangende werkgelegenheid voortvloeiend uit de teelt van bollen, bloemen en vaste planten inclusief het toerisme” aldus de definitie in Het Pact. Voor alle duidelijkheid: als wij in dit rapport spreken over het Bollencomplex dan bedoelen we daarmee: de Bollencluster, de Bloemencluster en de cluster Toerisme en alle daarmee samenhangende werkgelegenheid.

De afspraken in het Pact van Teylingen hebben ervoor gezorgd dat ongewenste ruimtelijke ontwikkelingen in de Duin- en Bollenstreek zijn tegengehouden. Het Pact ziet toe op het behoud en waar mogelijk de versterking van dit bollencomplex en van het open en aantrekkelijke landschap. Naast de bollenteelt staat daarin het toerisme centraal. Het Offensief van Teylingen richt zich met name op de opgave om de bewegingsruimte die het Pact, naast bescherming van het bestaande, biedt te ontwikkelen. In dit Offensief wordt nadrukkelijk gekozen voor het versterken van het bollencomplex en het verbeteren van de landschappelijke kwaliteit. Bedrijfsontwikkeling en landschapsverbetering gaan daarbij hand in hand. Dit vertaalt zich in kleine modules op basis van ontwikkelingsplanologie, zoals het bieden van vestigingsruimte voor de bestaande in deze streek gevestigde bedrijven, de ontwikkeling en herstructurering van glastuinbouw, het realiseren van agrarische bedrijventerreinen en de verdere toeristische ontwikkeling van de Keukenhof en omgeving, evenals de Ruïne van Teylingen.

Analyse en uitvoeringsagenda

Door het kabinet is in de Nota Ruimte gevraagd om een provinciale beleidsvisie op de vijf Greenports, waaronder die rond het bollencomplex in de Duin- en Bollenstreek. De Stichting Hou het Bloeiend, de Greenport Organisatie bestaande uit de belangrijkste marktpartijen in het bollencomplex, heeft in samenwerking met de Provincie Zuid-Holland en de Regio Holland Rijnland deze handschoen opgepakt.

Naast een analyse van het bollencomplex met de daarin onderscheiden clusters bollen, bloemen, (glastuinbouw) en toerisme wordt in dit rapport aandacht besteed aan de ruimtelijke, de landschappelijke en de infrastructurele ontwikkelingen in het gebied. Deze trends zijn voor een deel autonoom, maar er zijn per cluster ook beleidsmatig gewenste ontwikkelingen. De economische analyse van de Greenport en een beschrijving van de ontwikkelingen resulteren in een overzicht van sterkten, zwakten, kansen en bedreigingen. Een analyse zonder actie is echter niet voldoende! Vandaar dat in het slothoofdstuk een uitvoeringsagenda met inhoudelijke ambities evenals een mogelijke organisatorische vertaling is opgenomen.

3 Greenport Duin- en Bollenstreek: wat is dat?

3.1 Greenport en clusters

Greenport en het bollencomplex

Het bollencomplex is een internationaal erkende cluster van wereldformaat. Voor de Greenport Duin- en Bollenstreek is de bloembollenteelt de dragende primaire productie. Kern van de Greenport vormt de ongeveer 2500 ha bollen- en vaste plantenteelt. De (Pact)definitie van het bollencomplex is echter breder dan bollen alleen. Het verbrede bollencomplex omvat de bollenteelt en –handel, de gerelateerde bemiddeling en kennisinstellingen, maar ook de vaste planten (teelt en handel). Bovendien is er een duidelijke relatie met de bolbloemteelt en handel, en dus met de bloemenveiling Rijnsburg en de bloemenhandel. Tenslotte bestaat een sterke relatie tussen de bollenteelt, de bloemteelt en het toerisme in het gebied.

De noodzakelijke voorwaarden voor een sterk regionaal complex zijn ruim voorhanden. Kenmerk van de Greenport is namelijk de koppeling van productie, handel en distributie, dienstverlenende bedrijvigheid en kennisinstellingen. De grote samenhang en diversiteit van bedrijvigheid, de scherpe concurrentie, maar ook de elkaar versterkende samenwerking, een voortdurende drive tot innovatie en een sterke verbinding met kennisinstellingen tonen de kracht van het bollencomplex. Aan dit regionale complex hebben de activiteiten rond bollen en bloemen de status van Greenport te danken.

De drie clusters van deze Greenport

De Greenport Duin- en Bollenstreek is een complex van drie aan elkaar verwante, met elkaar verbonden en elkaar versterkende clusters:

1. De Bollencluster
2. De Bloemencluster
3. De Toerismecluster

Ad 1. De Bollencluster

De Bollencluster is een op zichzelf staande keten van productie en handel; het in dit gebied bestaande areaal van ca. 2500 ha vormt het groene cement voor het gehele complex wat hier al sedert eeuwen geworteld is en waar ca. 80 % van de bollenhandel- en exportbedrijven is gevestigd die van hieruit de totale Nederlandse bolproductie (van ca. 20.000 ha) over de wereld distribueren.

Het eigene van deze bollencluster is dat op vele (meestal) kleinere kwekerijbedrijven zgn. “ondersteunend glas” aanwezig is, waardoor in de wintermaanden een extra inkomen uit bolbloemproductie wordt genoten.

Ad 2. De Bloemencluster

De Bloemencluster met haar centrum in Rijnsburg is als het ware van nature gegroeid op de bloemproductie die uit de (oudere) bollencluster voortkwam. Ook al weer een eeuw geleden ontstaan, heeft dit centrum zich tot een volwaardige bloemenketen ontwikkeld met een sterk gespecialiseerd glastuinbouwproductieareaal maar ook met een heel eigen, voornamelijk op export gerichte handelspoet.

Niet alleen is de nabije bollencluster de leverancier van het uitgangsmateriaal voor deze bloemencluster maar ook de in de bollencluster aanwezige bloemproductie vindt zijn weg naar deze nabije bloemencluster: twee elkaar versterkende ketens die in elkaars verlengde liggen (unieke combinatie).

Ad 3. De Toerismecluster

Met name de kustplaatsen Katwijk en Noordwijk zijn al in de 19de eeuw bekende locaties voor zomertoeristen. Voorjaarstoerisme naar de bollen was er wel maar dit leidde nog niet tot verblijfstoerisme. Pas na de Tweede Wereldoorlog, als de bollencluster de Keukenhof als Internationaal Showvenster van de sector opent, komt ook de internationale toerist massaal in het voorjaar naar Nederland. En daarmee ontstaat een dubbele kruisbestuiving: enerzijds ontstaat voor de hotelaccommodatie aan de kust een tweede seizoen en deze verdubbelde omzet leidt vervolgens tot een dermate grote accommodatieverbetering dat de Duin- en Bollenstreek een van de belangrijke congreslocaties van Nederland is geworden; anderzijds profiteert de bloemen- en bollencluster van de informatie die de honderdduizenden toeristen met hun interesse voor de bloemproducten achterlaten. Ook hier versterken de regionale clusters elkaar.

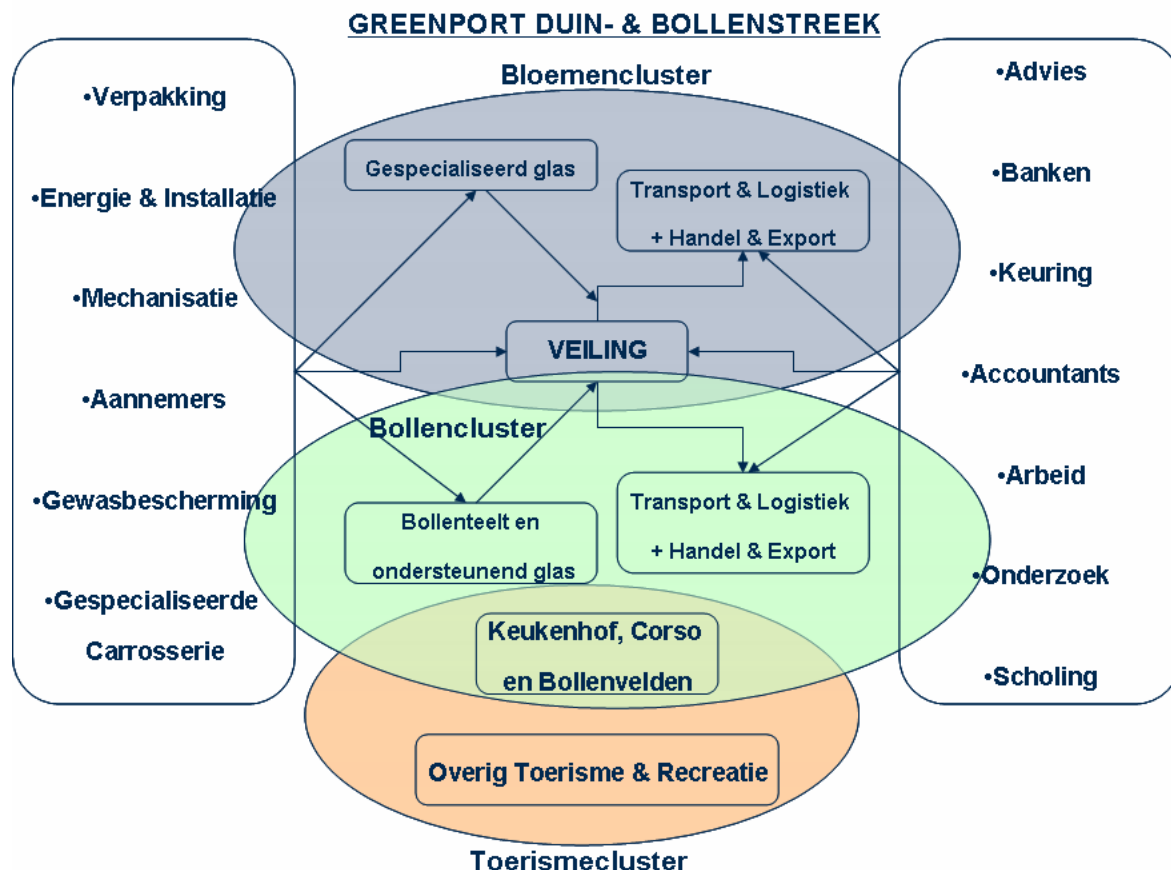
Nadere uitwerking van deze Greenportclusters

De economische synergetische kracht van de bollen- én de bloemenketen is evident: een keur aan bedrijven in veredeling, vermeerdering, bemiddeling en handel van bollen en knollen, van bloemen en planten, van boomkwekerijproducten en vaste planten veroorzaakt tevens een massief gespecialiseerd complex toeleveranciers van alle producten en diensten: verpakings- en transportbedrijven, uitzendbureau's, loonbedrijven, aannemers, accountants, banken etc. Maar ook de toerismecluster, dat deels verbonden is met de bollencluster, heeft met de Keukenhof, honderden hotels, pensions, recreatiebedrijven, congrescentra en restaurants een economische link met veel in de regio gevestigde toeleveranciers en afnemers. Hierdoor is het "overige bedrijfsleven" nauw verbonden aan en verweven met de Greenportclusters. In feite maken ze er een belangrijk deel vanuit.

Intermediairs, zoals CNB en Hobaho en de bloemenveiling Flora Holland in Rijnsburg (als de op één na grootste vestiging van Flora Holland, 's werelds grootste veilingorganisatie) fungeren als commerciële en logistieke draaischijven voor de binnenlandse handel; op deze basis bedienen de Nederlandse bollenexporteurs de wereldmarkt met een (monopolistisch) marktaandeel van meer dan 60% en neemt de Rijnsburgse veiling 20% van het Nederlandse snijbloemenpakket voor haar rekening wat ook haar weg voornamelijk in de export vindt: Twee typisch Hollandse productclusters die sterk internationaal zijn georiënteerd.

Een en ander is schematisch weergegeven in figuur 3.1.

Figuur 3.1 Greenport Duin- en Bollenstreek: de drie clusters uitgewerkt

3.2 Greenport in nationaal en internationaal perspectief

3.2.1 Greenport Bollenstreek: één van de vijf!

In de Nota Ruimte zijn vijf Greenports aangewezen:

1. Zuid-Hollands glasdistrict (Westland en Oostland);
2. Bollenstreek met bollenteelt;
3. Aalsmeer e.o.;
4. Boskoop met pot- en containerteelt;
5. Agro(logistieke) glastuinbouwcluster Venlo.

Het rijksbeleid is erop gericht de ruimtelijke ontwikkeling van deze Greenports zodanig te sturen, dat hun functie als Greenport ook op lange termijn behouden blijft en/of wordt versterkt. Belangrijke aandachtspunten daarbij zijn: de ligging ten opzichte van de mainports, de fysieke bereikbaarheid en de herstructureringsopgave als gevolg van doelstellingen op het gebied van milieu, water, energie en ruimtelijke inrichting.

Een profiel met onderscheidend vermogen...

Het bollen- en bloemencomplex van de Greenport Duin- en Bollenstreek onderscheidt zich ten opzichte van andere Greenports op een aantal cruciale punten:

1. Twee bedrijfskolommen, de Bollencluster en de Bloemencluster (bloemen en planten), met een sterke onderlinge samenhang;
2. Sterke differentiatie in bedrijfstypen;
3. Teelt zowel onder glas als in open grond;
4. Sterk in nicheproducten, dus sterk in innovatie;
5. Specifieke streekgebondenheid door unieke bodem- en klimaatcondities;
6. Sterke handelsfunctie met ligging tussen de Mainports Rotterdam en Schiphol
7. Sterk en uniek voorjaarstoerisme (toerismecluster) met spin-off voor hele Randstad.¹

... maar dat staat integrale samenwerking met andere Greenports niet in de weg

Vier van de vijf Greenports liggen dicht bij elkaar in de buurt. De Greenports maken gebruik van dezelfde mainports, infrastructuur, toeleveranciers, kennisinstellingen enz. Dit gegeven van fysieke nabijheid en collectieve belangen van de Greenports nodigt uit tot een verdere uitwerking van een meer integraal Greenport-denken op de gemeenschappelijke pijlers: kennis en innovatie, herstructurering, logistiek en bereikbaarheid. De uitwerking van integrale Greenport-thema's moet overigens parallel blijven lopen met de strategische keuzes voor het eigen profiel van de Greenport Duin- en Bollenstreek.

3.2.2 Greenport Duin- en Bollenstreek in internationaal perspectief

De Greenport Duin- en Bollenstreek opereert internationaal en draagt daarmee bij aan de internationale bekendheid van de regio. Al in de 17de eeuw begonnen bollenkwekers uit dit gebied Europa in te trekken op zoek naar rijke, vaak adellijke kopers voor hun producten met name tulpen!

¹ Businessplan Greenport Duin- en Bollenstreek

Inmiddels is het assortiment sterk verbreed en is de hele wereldbol het domein van de Nederlandse bollenhandelaar geworden. Het aandeel van de Nederlandse handel in de totale wereldhandel bedraagt 80%.

Bij de bloemencluster is de veiling in Rijnsburg een belangrijke exportveiling, qua exportpercentage gelijkwaardig aan de veilingen in Aalsmeer en Naaldwijk. Ongeveer 80% van de verhandelde producten in Rijnsburg wordt geëxporteerd. De export is op alle delen van de wereld gericht, met belangrijke ontwikkelingen naar Scandinavië en de oost- en zuidflank van Europa.

Het internationale karakter van het bollentoeerisme is onmiskenbaar. De Tulp staat al van oudsher in de Westerse wereld bekend als het icoon van Nederland; het groeiend aantal Aziaten dat de laatste jaren in het voorjaar de Duin- en Bollenstreek bezoekt maakt duidelijk dat ook deze bevolking dit icoon erkent.

4 Trends in de Greenport

De clusters in de Duin- en Bollenstreek staan niet op zichzelf. Er is sprake van interactie en concurrentie op wereldschaal. Allerlei ontwikkelingen beïnvloeden de positie van de Greenport. Wij maken daarbij een onderscheid tussen autonome trends en beleidsmatig gewenste ontwikkelingen. De autonome trends gelden voor alle clusters in meer of mindere mate. Per cluster gaan we vervolgens in op de economische kengetallen en de beleidsmatig gewenste ontwikkelingen. De clusteranalyse en de schets van autonome en beleidsmatig gewenste trends wordt tenslotte samengevat in een SWOT.

4.1 Autonome trends

Internationalisering

De komst van Internet en snelle ICT-toepassingen hebben een proces van globalisering en internationalisering aangezwengeld. Communicatie en internationale handel kennen geen fysieke barrières meer. Afzetperspectieven voor de internationale markt en kansen voor de logistieke centrumpositie van de Greenport zijn er dan ook volop. Nieuwe groeimarkten in Oost- en Zuid-Europa, maar ook in China dienen zich aan. Daar staat tegenover dat de aanwezigheid van grootschalige locaties en lagere loonkosten schaalvoordelen biedt aan landen buiten Nederland. Vooral de primaire productie krijgt hierdoor met een versterkte concurrentie uit het buitenland te maken. Een bijzonder aspect van internationalisering staat daar tegenover: de vrije arbeidsmarkt in de Europese Unie veroorzaakt een toestroom van tijdelijke arbeidskrachten uit Midden- en Oost-Europa.

Toenemende internationalisering betekent voor de Greenport ook een grotere stroom aan goederen aan zowel afzet- als aanvoorzijde verwerken en specifieke kennis breder inzetten op de wereldmarkt. Ter behoud en versterking van haar huidige internationale positie moet de Greenport zich concentreren op haar functie als draaischijf voor de logistiek en dienstverlening van bollen en bloemen. Daarnaast is het van groot belang om het imago van de Greenport te (blijven) promoten, als internationaal hart van kennis, logistiek en toerisme op het gebied van bollen en bloemen.

Schaalvergroting

Zowel in de bollencluster als in de bloemencluster worden bedrijven groter. De schaalvergroting is nodig om schaalvoordelen te behalen. Meer productieruimte geeft meer mogelijkheden voor automatisering en een efficiënter logistiek systeem. Zowel bij herstructurering als bij nieuwe vestiging moet rekening worden gehouden met grotere kavels per bedrijf. Ook groothandelsbedrijven streven naar schaalvergroting tegen de achtergrond van het feit dat de verkooppunten (retail) in omvang steeds groter worden.

De groothandelsbedrijven hebben grote internationale retailkanalen als klant en om aan de marktwensen van deze bedrijven tegemoet te komen, dient men over steeds groter wordende bedrijfsgebouwen te beschikken.

Specialisatie

In de Duin- en Bollenstreek is de ruimte echter al heel lang volledig benut en is er naast schaalvergroting ook een tendens tot specialisatie ontstaan. Daardoor zijn juist in deze regio kleinere bedrijven zich gaan toeleggen op speciale nicheproducten in het bovenste segment van de markt. Andere kwekers, die geen uitbreidingskansen meer zagen, hebben besloten een beperkte kwekerij te runnen maar daarnaast hun gespecialiseerde kennis te verhuren aan bedrijven die diensten verlenen in de bloembollencluster: zoals koel- en preparatiebedrijven, spoelbedrijven en veredelingsbedrijven. Het zijn bedrijven die door anticyclische activiteiten goed aansluiten op de tijdsfilm van een kwekerij.

Omgekeerde productieketen

Ontwikkelingen op het gebied van 'just-in-time-deliveries' of 'pay-by-scan'² bepalen steeds meer de rolverdeling in de Greenport-clusters. De retail stuurt als dominante schakel in de keten groothandel en logistiek aan. Dit betekent voor de groothandelsbedrijven dat zij in toenemende mate de voorraadfunctie op zich moeten gaan nemen, waarvoor voldoende ruimte beschikbaar moet zijn. De voorraadfunctie wordt door handelsbedrijven inmiddels doorgeschoven naar de kwekerij; de handel koopt ook steeds minder op voorraad en meer en meer op afroep. Dit leidt tot extra ruimtebehoefte bij de kwekerij.

Er is derhalve sprake van een omgekeerde productieketen die in toenemende mate noodzaakt tot besparing van arbeidskosten en het uitsluiten van menselijke handelingen. Dit leidt tot mechanisering, robotisering en het uitbesteden van werk. Efficiency en vakkundig bedrijfsmanagement gericht op toegevoegde waarde zijn essentieel. In de bollencluster geldt als voorbeeld het (kleinere) teeltbedrijf dat meer toegevoegde waarde produceert door in eigen bedrijf ook te broeien. Ook in de bloemencluster neemt de toegevoegde waarde per vierkante meter (de ruimteproductiviteit) steeds verder toe.

Ruimtelijke ontwikkelingen

De schaarse ruimte van de Bollenstreek wordt in de toekomst nog schaarser. Er zijn ruimteclaims voor woningbouw, bedrijventerreinen, natuurontwikkeling en landschapsbehoud. Dit zet de noodzakelijke uitbreidingsruimte of verplaatsingsruimte voor de bollenteelt en de glastuinbouw onder druk. Hierover zijn evenwel in het Pact van Teylingen duidelijke afspraken gemaakt welke in het Streekplan zijn verankerd. Belangrijk gegeven is ook dat de Nota Ruimte expliciet aangeeft dat de Greenport Bollenstreek, naast Schiphol en het Groene Hart, de verstedelijkingsmogelijkheden aan de zuidkant van Amsterdam reduceert. Volgens de Nota Ruimte mag binnen de Greenport Duin- en Bollenstreek geen grootschalige verstedelijking plaatsvinden, Omdat de ruimte in de regio dus beperkt is,

- a. zullen er minder maar grotere productiebedrijven komen op het bestaande areaal en/of zij realiseren een deel van hun productie buiten de regio en soms zelfs in het buitenland;

² Bollen worden pas betaald als de klant ze in de supermarkt heeft afgerekend.

- b. zullen productiebedrijven zich verder ontwikkelen in de richting van intensivering en specialisatie.

Dit is tevens van belang voor de dienstverlenende bedrijvigheid in het gebied. Omdat de handelsfunctie voor bloembollen en vaste planten landelijk is, betrekken handelsbedrijven ook producten uit andere regio's en uit het buitenland. De in de Nota Ruimte aangewezen landbouwontwikkelingsgebieden voor de bloembollenteelt zijn dan ook van wezenlijk belang voor de ontwikkeling en versterking van de Greenport.

Demografische ontwikkelingen

Demografisch gaan twee ontwikkelingen in de toekomst samen op. Enerzijds een toenemende vergrijzing, anderzijds een toenemende ontgroening. Door de sterk afgenomen gezinsgrootte na de Tweede Wereldoorlog, vergrijst de Nederlandse bevolking en daarmee de Nederlandse ondernemers. Daarnaast is er in de Duin- en Bollenstreek sprake van ontgroening, omdat jongeren wegtrekken als gevolg van een gebrek aan woon- en werkmogelijkheden in de regio. Beide ontwikkelingen zijn ongunstig voor het aantrekken van jong talent en ondernemerschap in de Greenport. Onderzoek van de WLTO heeft wel aangetoond dat het aantal opvolgers in de bollenproductiebedrijven nog een vitaal beeld voor een volgende generatie oplevert.

Vrijtijdseconomie

De welvaart neemt in de toekomst verder toe. De bestedingskracht van toeristen zal daarmee ook toenemen. De verwachting voor de vrijetijdseconomie is niet zozeer een toename aan vrije tijd, maar wel een toename aan bestedingen per uur vrije tijd. Daarnaast ligt er toeristisch potentieel in de vergrijzing. Gepensioneerden beschikken naast veel vrije tijd ook over relatief veel geld. Met haar afwisselende open landschap heeft de regio Duin- en Bollenstreek, ook buiten het traditionele voorjaar, kans genoeg in te spelen op de ontwikkelingen van de vrijetijdseconomie.

4.2 Bollencluster

4.2.1 Kerncijfers

Een groot deel, namelijk 60% van de wereldhandel en export in bloembollen wordt verzorgd door bedrijven uit de Duin- en Bollenstreek. De Greenport Duin- en Bollenstreek neemt zo'n 10 % van het nationale productieareaal en de direct daarmee samenhangende productiewaarde voor haar rekening. Met een handelsomzet van 550 miljoen euro en een exportwaarde van 415 miljoen euro levert de bloembollencluster economisch zeer aansprekende cijfers (tabel 4.1). Afnemers van de bloembollencluster zijn vooral gevestigd in de VS, Japan, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk.

Tabel 4.1 Financiële kengetallen Bloembollencluster van de Greenport Duin- en Bollenstreek, in miljoenen euro

Financiële kengetallen BLOEMBOLLEN	In miljoenen euro
Productiewaarde	90 miljoen
Handelsomzet	550 miljoen
Exportwaarde	415 miljoen

Bron: Greenport Rijnland, beweging en bloei, november 2004

De Greenport Duin- en Bollenstreek onderscheidt zich landelijk vooral met de assortimenten hyacinten, narcissen en de overige bol- en knolgewassen. Dit onderstreept het specialisme van de Greenport in nicheproducten (tabel 4.2).

Met name de hyacint neemt in de Duin- en Bollenstreek een bijzondere plaats in. Deze uitermate gevoelige teelt kan nagenoeg nergens in de wereld worden uitgeoefend (en het is overal geprobeerd!); de unieke klimaat/bodem combinatie is daar de oorzaak van. Alleen rond Breezand (in Noord-Holland) wordt eenzelfde combinatie aangetroffen maar het is daar net even kouder waardoor de hyacinten uit de Duin- en Bollenstreek eerder bloeien (primeurkwaliteit).

Uit milieuoogpunt is het nu vereist dat hyacintenteelt ééns in de vier jaar op dezelfde “tuin” plaats vindt en dat betekent dat het minimumareaal voor de Duin- en Bollenstreek , alleen voor hyacinten 4 x ca. 525 = 2100 ha dient te zijn. Uit milieuoogpunt is het gewenst en binnenkort vereist dat ééns in de vijf jaar op dezelfde tuin mag worden geteeld en dan is het minimumareaal voor hyacinten alleen al 2625 ha! Juist daarom is het huidige bollenareaal een uiterst kritische massa! De hyacint is voor de bollenkweker het meest gewenste product; het is een zeer gespecialiseerde en dure teelt maar juist in de Duin- en Bollenstreek is het bij de belangrijkste telers de kernkracht van hun bollenkraam.

Tabel 4.2 Bolproductie in Greenport Duin- en Bollenstreek in ha en %, vergelijking met Nederland

	Oppervlakte in ha	Tulp	Hyacint	Narcis	Gladiool	Krokus	Lelie	Overig
Duin- en Bollenstreek	2.308	704	523	534	102	36	74	329
In % van streek	100	31%	23%	23%	4%	2%	3%	14%
In % van totale areaal Nederland	10%	7%	45%	28%	7%	6%	2%	18%

Bron: Regiovisie Duin- en Bollenstreek

Veel bollenbedrijven combineren open teelt met productie onder glas. Ondersteunend glas biedt flexibiliteit met vruchtwisseling en is noodzakelijk voor seizoensverlenging van de teelt. Ondersteunende activiteiten onder glas zijn gericht op ontwikkeling van specialiteiten en nieuwe variëteiten, weefselkweek en de teelt van bloembollen, bolbloemen, (zomer)bloemen en vaste planten.

4.2.2 Beleidsmatig gewenste trends

Schaalvergroting

Het Pact van Teylingen wil schaalvergroting mogelijk maken door meer ruimte te reserveren voor groeimogelijkheden van het bollencomplex (o.a. teelt én groothandel) met behoud van de landschappelijke kwaliteit. Ontwikkeling van nieuwe vormen van ondernemerschap, financiering en ruimtegebruik zijn noodzakelijke voorwaarden bij schaalvergroting en professionalisering van de bollencluster.

Het territorium van het Pact van Teylingen houdt aan de Noordzijde op bij de provinciegrens. Toch vormt het in Noord-Holland gelegen teeltareaal dat aansluit op het Pactgebied en met name rond Vogelenzang is gelegen een organisch geheel met de Duin- en Bollenstreek.

Kwekerijeigendommen houden geen rekening met deze provinciegrenzen. Het zou voor de bollencluster een ramp betekenen als ander beleid dan Pactbeleid dit in Noord-Holland gelegen kwekerijgebied zou aantasten.

Kennis en Innovatie

Om in te kunnen blijven spelen op veranderingen is er meer flexibiliteit en innovatiekracht nodig in de bollensector. Zeker gelet op de fysieke beperkingen in de regio dient de sector te focussen op kennisontwikkeling en innovatie met daarbij meer samenwerking tussen bedrijfsleven en kennisinstellingen.

Het Ministerie van LNV heeft dit ook ingezien en erin toegestemd dat de bollensector als enige over een eigen onderzoeksinstituut buiten Wageningen, juist in het gebied met de unieke klimaat/bodemcondities, mag beschikken. De vorig jaar door minister Veerman geopende nieuwe vestiging van dit ‘bollenlaboratorium’ in Lisse heeft zo de kortste lijnen met de kwekerij maar profiteert tevens van de onmiddellijke nabijheid van de biosciencebedrijven die bij het universiteitscomplex van Leiden zijn gevestigd. Meer samenwerking tussen Top Kennis Instellingen en Top Tech Instellingen moet dwarsverbanden leggen tussen universiteiten, kennisinstellingen en bedrijfsleven. De informatie over nieuwe technieken, efficiëntere bedrijfsvoering en slimmer management moet niet geïsoleerd blijven per bedrijf, maar in de cluster breed uitgewisseld kunnen worden. Consequentie van het ontwikkelen van hoogwaardige producten en samenwerking rond kennis en innovatie, is wel dat er hoge eisen gesteld worden aan de opleidingsgraad van bedrijfsmanagers.

Duurzaamheid en controleerbaarheid

Naast de economische ontwikkelingen in de bollencluster staat de noodzakelijke verbetering van de waterkwaliteit en het behoud van de natuur en de kwaliteit van de bodem. Een vitaal en duurzaam landschap heeft prioriteit in de ontwikkelingen van de bollencluster.

Herstructurering

In de regio Duin- en Bollenstreek is de ruimte schaars. Versnippering van bollenbedrijven in het landschap moet daarom door herstructurering worden tegengegaan. Primaire productiebedrijven zijn sterk lokaal en grondgebonden. Daarom is het op tijd reserveren en garanderen van voldoende schuifruimte noodzakelijk. De herstructureringsambitie creëert kansen om ook de kwaliteitsimpuls voor het landschap te realiseren, d.w.z. op strategische, vanuit de belevingswaarde van het landschap bekeken, plaatsen openheid herstellen en verrommeling tegengaan.

Verder dient beschikbare ruimte op bedrijventerreinen primair gereserveerd te worden voor aan het bloembollencomplex gelieerde bedrijven. Voor aan de agrarische sector gerelateerde bedrijvigheid moet nabij Noordwijkerhout (bedrijventerrein Delfweg) ruimte beschikbaar komen voor de opvang van deze bedrijven. Ook voor de groothandelsbedrijven moet voldoende ruimte worden gevonden. In de herstructureringsopgave is clusterontwikkeling voor productie, toelevering, vermarkting, logistiek en kennis mogelijk, als ook voldaan wordt aan goede infrastructurele voorzieningen. Daarnaast dient ook ruimte geboden te worden aan de bestaande in de streek gevestigde overige bedrijven, gezien de economische verwevenheid van het totale bedrijfsleven in de streek met elkaar, met het bollen- en bloemencluster en met het toerisme.

4.3 Gespecialiseerde glastuinbouw

4.3.1 Kerncijfers

De glastuinbouwcluster produceert een breed scala aan producten met een gezamenlijke productiewaarde van 326 miljoen euro (tabel 4.3). Een handelsomzet van 785 miljoen euro en een exportwaarde van 850 miljoen euro tonen de internationale kracht van de veiling FloraHolland en de handelsbedrijven. Duitsland, Verenigd Koninkrijk en Frankrijk en Nederland zelf zijn de belangrijkste afnemers van bloemen en planten.

Tabel 4.3 Financiële kengetallen Glastuinbouwcluster van de Greenport Duin- en Bollenstreek, in miljoenen euro

Financiële kengetallen BLOEMEN EN PLANTEN	In miljoenen euro
Productiewaarde	326 miljoen
Handelsomzet	785 miljoen
Exportwaarde	850 miljoen

Bron: Greenport Rijnland, beweging en bloei, november 2004

Hoewel het aantal glastuinbouwbedrijven afneemt blijft het areaal gelijk: schaalvergroting, net als in bijvoorbeeld het Westland. In nog geen 25 jaar is het aantal bedrijven met meer dan de helft afgenomen (tabel 4.4). Wel worden de glastuinbouwbedrijven steeds groter (inmiddels 50 glastuinbouwbedrijven met een glasoppervlakte van 1 hectare en meer). Het areaal is tussen 1980 en 1990 nog fors toegenomen, maar heeft zich na die tijd op een constant niveau gehandhaafd.

Tabel 4.4 Aantal en oppervlakte van glastuinbouwbedrijven in Glastuinbouwcluster Greenport Duin- en Bollenstreek

Jaar	Aantal bedrijven met glas		Totaal (ha)	Oppervlakte	
	Totaal (n)	> 1 ha (n)		Per bedrijf (ha)	Per bedrijf (m ²)
1980	898	17	166,3	0,19	1900
1990	839	31	196,2	0,23	2300
2000	546	40	189,6	0,35	3500
2003	477	50	196,0	0,41	4100

Cijfers inclusief bedrijven met ondersteunend glas

4.3.2 Beleidsmatig gewenste trends

Kennis en Innovatie

Bedrijfsleven en kennisinstututen moeten gestimuleerd worden om steeds meer samen te werken om gezamenlijk kennisontwikkeling en innovatie te bevorderen. Ook moet de ontwikkeling van gespecialiseerd en ondersteunend glas bevorderd worden. Een intensivering van de samenwerking in de keten versterkt de groeimogelijkheden binnen de Greenport. Banen in de glastuinbouw zullen, o.a. door de inzet van high tech intelligente systemen, aantrekkelijker moeten worden.

Duurzaamheid en controleerbaarheid

Duurzaamheid moet gezien worden als essentieel aspect van innovatie in de sector. De energieleverende kas, inpassing van glas in een stedelijke omgeving, de verbetering van de waterhuishouding zijn duurzaamheidsaspecten die een meerwaarde bieden aan de samenleving. Vitaliteit en duurzaamheid zijn noodzakelijke sleutelwoorden voor draagvlak van bestuurders en consumenten. Naast de economische ontwikkelingen in de glastuinbouwcluster staat de noodzakelijke verbetering van de waterkwaliteit en het behoud van de natuur en de kwaliteit van de bodem. Een vitaal en duurzaam landschap heeft prioriteit in de ontwikkelingen van de glastuinbouwcluster.

Door technische en ruimtelijke innovaties moet duurzaamheid op bedrijfs- en clusterniveau worden gestimuleerd. Milieutechnisch verbeterde teelttechnieken (technische innovatie) en meervoudig ruimtegebruik (ruimtelijke innovatie) moeten verduurzaming van de glastuinbouw bevorderen. Meervoudig ruimtegebruik wordt gezien als een essentieel onderdeel van het pakket voor verduurzaming van glastuinbouw in Zuid-Holland. Bij meervoudig ruimtegebruik moet gedacht worden aan ideeën als: kas op woongebouw of bedrijf, gietwater opslaan in bodem, drijvende kas, kas op palen, waterberging en recreatie of natuur enzovoort.

Herstructurering

Versnippering van glastuinbouw leidt tot een aantasting van de kwaliteit van het landschap, waardoor de aantrekkelijkheid vermindert. Kwaliteitsverbetering van het landschap ten behoeve van toerisme en recreatie kan daarom hand in hand gaan met de vanuit bedrijfseconomische gronden gewenste herstructurering van glastuinbouw. Globaal geschat moet 45 ha (mogelijk 60 ha) gespecialiseerd glas worden uitgeplaatst. De dagvoorraad moet maximaal in een uur op de veiling geleverd kunnen worden. Daardoor zijn deze bedrijven moeilijk over grote afstand te verplaatsen en moet er ruimte gevonden worden in de regio. Idealiter zo dicht mogelijk in de buurt van de veiling. Ook voor de glastuinbouw is een adequate ruimte-voor-ruimte regeling nodig voor het tegengaan van versnippering en het behoud van lokaal gebonden glastuinbouw. De tuinbouwstructuur van het gebied Kloosterschuur-Trappenberg leent zich het best voor nieuwe c.q. hervestiging van glastuinbouwbedrijven.

Ruimtelijke ontwikkelingen

De Rijksoverheid wenst samenwerking en afstemming tussen de verschillende Greenports en agrarische clusters om o.a. verbetering van hoofdverbindingssassen en infrastructuur mogelijk te maken. Door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) zijn middelen gereserveerd voor ruimtelijk beleid ten aanzien van de glastuinbouw.

4.4 Toerisme en recreatie

4.4.1 Kerncijfers

Bollenvelden, de Keukenhof, de Bloemencorso's en andere 'bloemenactiviteiten' in de Duin- en Bollenstreek zorgen voor een toeristenstroom van drie à vier miljoen toeristen in het voorjaar. Hiervan overnachten 1,4 miljoen toeristen in het gebied zelf. De Provincie Zuid-Holland heeft onderzoek uitgevoerd naar de economische betekenis van toerisme

o.a. in relatie tot bollen en bloemen en heeft berekend dat de toeristische bestedingen ruim 250 miljoen euro bedragen. Circa 18% van de totale toeristische werkgelegenheid in de Provincie Zuid-Holland is gelieerd aan bollen en bloemen. Ruim 4.100 FTE zijn werkzaam in de toeristische sector in de regio Holland-Rijnland, wat neer komt op bijna 6.000 banen³.

Jaarlijks bezoeken ca. 700.000 toeristen de Keukenhof in de maanden april en mei. Naar de bloemencorso's in het voorjaar en zomer trekken meer dan 1 miljoen bezoekers. In Holland Rijnland is er een jaarcapaciteit voor 8 miljoen overnachtingen. De gemiddelde bezettingsgraad van die logiescapaciteit ligt op 34%, wat neerkomt op 2,7 miljoen overnachtingen in een jaar. 73% daarvan bestaat uit recreatieve overnachtingen en 27% zakelijke overnachtingen. Iets meer dan de helft van de toeristen is afkomstig uit het buitenland. Vooral buitenlandse toeristen verblijven in hotels, wat het meeste aan spin-off oplevert. Met een procentueel aandeel van 80% concentreert het aantal overnachtingen zich in het 2^e en 3^e kwartaal.⁴

Van groot belang voor het toerisme in de Duin- en Bollenstreek is het kust- en zakelijk toerisme. Vooral congresstoerisme is zeer in bloei. Inmiddels is de regio met Noordwijk en Noordwijkerhout uitgegroeid tot de 2e congreslocatie in Nederland.

In tabel 4.5 zijn de belangrijkste economische kengetallen Toerisme voor de Greenport, exclusief zakelijk toerisme, samengevat.

Tabel 4.5 Economische kengetallen Toerisme van de Greenport Duin- en Bollenstreek, in miljoenen euro (exclusief zakelijk toerisme)

Categorie	Bestedingen (miljoenen euro)	Totale werkgelegenheid (FTE)
Verblijfstoerisme	238 miljoen euro	3.133
Dagtoerisme	89 miljoen euro	982
Totaal	327 miljoen euro	4.115

Bron: Toeristische betekenis Holland Rijnland, ZKA Consultants & Planners

4.4.2 Beleidsmatig gewenste trends

Verbreding toeristisch product

De Duin- en Bollenstreek dient zich te richten op verbreding van het toeristisch aanbod. Gemengde kleine gezinsbedrijven kunnen zich naast hun productie van bollen en planten verbreden met recreatie, logies en ambachtelijke bezigheden. Het openstellen van bedrijven voor toeristen en het ontwikkelen van nieuwe kleinschalige agro-toeristische producten behoren verder tot de mogelijkheden. Daarnaast heeft de regio met de Keukenhof een zeer belangrijke toeristenattractie. De toeristische waarde van de Keukenhof moet worden vergroot. Daarbij hoort onder andere het vinden van manieren om het seizoen voor toerisme te verbreden buiten het voorjaar.

³ ZKA Consultants & Partners, Toeristische betekenis Holland Rijnland (oktober 2005)

⁴ Gegevens voor toerisme zijn zowel afkomstig van de Provincie Zuid-Holland, als van La Group dat in 2004 de toeristische betekenis van Holland Rijnland in kaart heeft gebracht.

Er zijn binnen het Offensief van Teylingen 2 modules in het Keukenhof gebied:

- De Keukenhof tentoonstelling waar plannen zijn voor een toeristisch centrum annex recreatief transferium op het parkeerterrein van de tentoonstelling.
- Het recreatief netwerk Keukenhof en omgeving, waarbij onder meer ook het landgoed Keukenhof evenals de gebieden van Zuid-Hollands Landschap betrokken zijn.

Opkomst Cultuurhistorisch besef

In de laatste 25 jaar is er een duidelijke opkomst te zien van het eigen cultuurhistorisch besef in de Duin en Bollenstreek:

- De Ruïne van Dever in Lisse is volledig gerestaureerd tot ontmoetingscentrum voor tal van (culturele) activiteiten.
- Een nieuwe Stichting Kasteel Keukenhof is begonnen met een totale renoverende aanpak van het Kasteel met alle bijgebouwen, tuinen en terreinen.
- In Noordwijk is een begin gemaakt met een openlegging van de Duitse kustverdedigingswerken uit de WW II periode: Het Atlantikwall Museum.
- In Lisse is het Museum De Zwarte Tulp van start gegaan, waar de geschiedenis van de bloembollensector in beeld wordt gebracht.
- Panorama Tulipland, een unieke cultureel-toeristische attractie geeft een prachtig verslag van de bollenstreek.
- In nagenoeg alle dorpen in de regio zijn oudheidkundige verenigingen van start gegaan, waar de lokale geschiedenis tot onderwerp van studie wordt gemaakt.
- In toenemende mate gaan gemeentebesturen in de regio over tot het instellen van een Gemeentelijke Monumentencommissie.
- Recentelijk is een bundeling van alle cultuurhistorische verenigingen en instellingen van start gegaan: Het Cultuur Historisch Genootschap Duin en Bollenstreek waar een draagvlak van bijna 7.000 leden mee verbonden is.
- De ruïne van Teylingen is een module in het offensief van Teylingen. De Kastenstichting en de gemeente Teylingen maken plannen voor deze oudste nog zichtbare woonlocatie. Door kwaliteitsverhoging van de ruïne in samenhang met het direct omliggende landschap kan een bijzondere toeristische trekpleister ontstaan.
- De projectgroep Herbestemming Oude Bollenschuren heeft (met steun van LNV, de provincie Zuid-Holland en de regio) ‘de bollenschuur’ in de Duin en Bollenstreek op de kaart gezet: Een regionale collectie is nagenoeg gedefinieerd; beleid voor behoud van de waardevolle exemplaren door verruiming van herbestemmingmogelijkheden is geformuleerd. Een jaarlijks groeiend aantal authentieke bollenschuren krijgt een nieuw leven.

Naast de toeristische aantrekkingskracht die specifiek met bollen en bloemen te maken heeft, kan het toeristische potentieel nog verder benut worden. De nieuwe cultuurhistorische initiatieven kunnen hierbij een waardevolle aanvulling gaan worden. Recreatiemogelijkheden kunnen worden uitgebreid met het aanleggen van wandel- en fietspaden, mogelijkheden voor kanovaren en paardrijden. Met deze nieuwe impulsen van de recreatiemogelijkheden heeft de regio volop mogelijkheden om het seizoen te verbreden en beter te profiteren van bestaande toerismestromen die naar de kust of naar congressen komen. Er kunnen nieuwe combinaties gemaakt worden die andere deelmarkten soms ook in andere seizoenen aanspreken.

Promotie verbeteren

De regio zal zich, ter verbetering van eigen promotie, moeten profileren met onderscheidende kenmerken, en de combinatie daarvan. Het gaat daarbij om bollen en bollenlandschap, bloemen, kust, cultuur en cultuurhistorie, water en congresfaciliteiten. Het totale gebied dat sterk is op deelmarkten (voorjaarstoerisme, kustvakanties, culturele korte vakanties en congrestoerisme) moet meer kunnen profiteren van deze sterke punten. In samenhang met de eerder genoemde aanvullingen op het aanbod kunnen ook nieuwe deelmarkten worden aangesproken, waardoor er seizoensverbreding mogelijk is. De specifieke streekkenmerken en de eigen culturele kwaliteiten combineren met de culturele stedendriehoek, waarbij naast Leiden (onderdeel van Holland Rijnland) ook aan Haarlem en Den Haag moet worden gedacht geeft promotioneel goede mogelijkheden. De combinatie Amsterdam en de Keukenhof is een goed voorbeeld dat nog verder kan worden uitgenut.

Verbeterde toeristische infrastructuur

Ter realisatie van de plannen voor toerisme zal de organisatorische infrastructuur vernieuwd en versterkt moeten worden. Er liggen volop taken met betrekking tot de versterking van het aanbod, het maken van slimme combinaties en de promotie daarvan. De bereikbaarheid van de Duin- en Bollenstreek is ook voor het voorjaarstoerisme, het bezoek aan de kust en het congrestoerisme een probleem zoals voor de overige onderdelen van het bollencomplex. De recreatieve infrastructuur van een goed wandel, fiets, ruiter en waternetwerk is een vereiste voor een succesvolle seizoenverbreding in deze regio. Het gaat daarbij om kwaliteit, omvang, bewegwijzering en routes.

4.5 SWOT Greenport Duin- en Bollenstreek

De clusteranalyse en de geschetste ontwikkelingen kunnen worden samengevat in een zogenoemde SWOT, een overzicht van sterkten en zwakten, kansen en bedreigingen.

Sterkten Greenport

- Compleet cluster met sterk interactief netwerk.
- Economisch vitale, internationaal opererende marktplaatsen bieden internationale afzetmarkt voor regionale bedrijven.
- Belangrijke exportbijdrage aan de nationale economie.
- Efficiënte logistieke functie van de handel.
- Werkgelegenheid.
- Innovatieve kracht groot door specialisatie in nicheproducten.
- Specifieke en unieke teelttechnische eigenschappen van de Duin- en Bollenstreek.
- Sterke differentiatie in bedrijfstypen.
- Regionaal geconcentreerde kennis bij bedrijven en kennisinstellingen.
- Nabijheid Leids Biosciencepark.
- Sterke sociale cohesie leidt tot efficiënte informatie-uitwisseling.
- Sterk (voorjaars-) toerisme met spin-off naar gehele Randstad.
- De Duin- en Bollenstreek is een toeristische icoon met een bijzondere vermelding van de Keukenhof (internationale allure).
- Groeiend besef van eigen cultuurhistorische waarden in het landschap.

- Ligging ten opzichte van mainports.
- Breed commitment via Pact van Teylingen.

Zwakten Greenport

- Ruimteschaarste beperkt uitbreidingsmogelijkheden.
- De handelsbedrijven en het overige bedrijfsleven krijgen geen ruimte voor de noodzakelijke uitbreiding.
- Bereikbaarheid problematisch door knelpunten in infrastructuursysteem.
- Ruimtelijke inrichting vraagt omwille van de gewenste landschappelijke kwaliteit en de ontwikkeling van glas en bollenteelt om herstructurering.
- Toerisme is sterk van voorjaar afhankelijk.
- Profilering van de economische kracht van het bollen- en bloemencomplex zwak.
- Bestuurlijke versnippering.

Kansen Greenport / bollen- en bloemencomplex

- Verbetering van afzetperspectief door export naar nieuwe groeimarkten (bloembollen naar Oost-Europa en op langere termijn naar Zuid-Amerika en landen in het Verre Oosten; bloemen met name naar Oost- en Zuid-Europa).
- Schaalvergroting in concentratiegebieden en in bedrijven maakt vitale economie en landschap mogelijk.
- Kennisvermeerdering en kennisuitwisseling door bedrijven en kennisinstellingen.
- Vergrijzende bevolking wenst breder toeristisch product.
- Mobiliteit van arbeid door uitbreiding Europese Unie.
- Onderscheid t.o.v. andere Greenports door het specifieke agrarische product (bollen) en op het gebied van landschappelijke aantrekkelijkheid, toerisme en recreatie.
- Met het Offensief van Teylingen een instrument om de gecombineerde realisatie van “vitaal bollencomplex, vitaal landschap” verder vorm te geven.
- Overleg met Noord-Holland om tot een Pact-achtig beleid te komen ook voor het aansluitende teeltgebied rond Vogelenzang zou een versterking van het bollencomplex betekenen.

Kansen Greenport / groen en blauw

- De Greenport Bollenstreek onderscheidt zich van de andere Greenports door het specifieke agrarische product (bollen) en op het gebied van landschappelijke aantrekkelijkheid, toerisme en recreatie. De doelen van toerisme- en recreatiebeleid enerzijds en natuur- en landschapsbeleid anderzijds vallen goeddeels samen. Geïntegreerde aanpak vergroot de kansen op subsidies en de efficiëntie en effectiviteit.
- Met het Offensief van Teylingen heeft de regio een instrument om de gecombineerde realisatie van “vitaal bollencomplex, vitaal landschap” verder vorm te geven. De mogelijkheden van dit uitvoeringsinstrument kunnen nog veel beter benut worden door het zoeken naar win-win van organisaties met uiteenlopende doelstellingen. Het Greenportprogramma zal deels langs de weg van het Offensief kunnen worden uitgevoerd.

- Met de nieuwe input vanuit de Cultuurhistorisch hoek kunnen bij de herinrichting van de verschillende modules in het kader van het Offensief van Teylingen andere, nieuwe elementen worden ingebracht die waardeverhogend voor het landschap kunnen werken.

Bedreigingen Greenport / bollen- en bloemencomplex

- Transformatie van tuinbouwgrond naar woonlocatie.
- De verrommeling van het landschap vormt een bedreiging voor de karakteristieke openheid van het landschap waardoor de belevingswaarde wordt aangetast.
- Grotere internationale concurrentie, met name voor de primaire productie, als gevolg van lagere lonen en voldoende ruimte.
- Uitblijven van infrastructurele verbeteringen kan optimale werking van logistieke draaischijf in de Greenport verhinderen.
- Vergrijzing en ontgroening leiden tot een afname van het toekomstige regionale arbeidsaanbod.
- Ontkennen economische betekenis van de Greenport bij ruimtelijke keuzes.
- Consequenties van de Kaderrichtlijn Water (en andere wet- en regelgeving voor de tuinbouw).
- Aanzienlijke maatschappelijke kosten en verlies van bollenareaal als gevolg van ruimtelijke en landschappelijke herinrichtingsmaatregelen.
- Bij blijvend gebrek aan uitbreidingsruimte zullen juist de groeiende bedrijven, met name de groothandelsbedrijven, wegtrekken.

Bedreigingen Greenport / groen en blauw

- De milieuregelgeving (waterkwaliteit) noopt tot een vernieuwende aanpak in de bedrijfsvoering in de Bollenstreek. Er zijn diverse ruimtelijke en technische aanknooppunten. Van groot belang is samenwerking tussen Hoogheemraadschap en LTO/KAVB om deze uit te werken.
- Doelstellingen ten aanzien van de vitaliteit van het bollencomplex, de kwaliteit van landschap, natuur en water en de aantrekkelijkheid voor recreatie zijn in beginsel aan elkaar te verbinden. Het uitvoeren daarvan zal echter aanzienlijke maatschappelijke kosten met zich meebrengen en wellicht ten koste gaan van bollenareaal.
- Een te eenzijdige vertaling van de Greenport vanuit economisch perspectief kan ten koste gaan van het streekeigen bollenland en de landschappelijke openheid.

5 Ruimtelijke en infrastructurele ontwikkelingen in de Greenport

In de regio Duin- en Bollenstreek vormen de ruimtelijke ontwikkelingen een belangrijke voorwaarde voor het voortbestaan van een volwaardig bollen- en bloemencomplex. Dit hoofdstuk staat stil bij de ruimtelijke ontwikkelingen in de clusters bollen en glastuinbouw, mede in relatie tot het toerisme. Ook staat het stil bij de consequenties van een mogelijke inkrimping van het areaal voor de primaire productie. De beschikbare ruimte voor bollenteelt krimpt. Die ontwikkeling kan een vitaal bollen- en bloemencomplex op de langere termijn aantasten. Ook de gewenste kwaliteitsslag voor het landschap, van groot belang voor de toeristische verbreding, kost ruimte. Gezien de sterke verwevenheid van de Greenportclusters met het in de streek gevestigde (overige) bedrijfsleven, wordt aandacht besteed aan de noodzakelijke extra ruimte voor de niet-agrarische bedrijven. Naast vraag en aanbod van ruimte komt ook de bereikbaarheid als gevolg van infrastructurele voorzieningen in dit hoofdstuk aan de orde.

5.1 Toekomst van het bollenareaal

Een belangrijke wens voor de toekomst van het gehele bollencomplex is het bollenareaal in de regio te handhaven (zie onder meer Pact van Teylingen). Daarnaast hangt het behoud van het bollenareaal nauw samen met het toerisme en het open landschap.

Kwalitatieve beschouwing over ruimte voor de bollenteelt

In paragraaf 4.2.1. is uiteengezet hoe het huidige areaal tot een kritisch minimum van het bollenareaal kan worden bestempeld. We werken dat hier nog even verder uit.

Hyacinten zijn in het assortiment van de bollencluster een uniek product. Juist in de Duin- en Bollenstreek bestaat een specifieke klimaat/bodemcombinatie die de teelt mogelijk maakt. Slechts 1000 ha wordt er al vele jaren van dit gewas in Holland geteeld en dat vindt voor ca. 45% in de Duin- en Bollenstreek plaats en voor de andere 55% in Noord-Holland, langs de kust bij Breezand. De bollencluster wil voor geen prijs dat het hyacinten areaal nog kleiner wordt.

In die jaren dat er geen hyacinten op een bepaalde tuin worden geteeld kunnen andere bolgewassen daar uitstekend gedijen en zo is er in de Duin- en Bollenstreek een aantal kwekerijbedrijven met de hyacintenteelt als kernkracht in de bollenkraam; bekend is dat dergelijke kwekerijen in de Duin- en Bollenstreek een economisch goede performance hebben en elke hectare die (tegen hoge prijzen) in aanbod komt wordt onmiddellijk door bestaande kwekerijen gekocht!

Voor een gezonde bollencluster is het noodzakelijk dat kwekerijbedrijven de mogelijkheid krijgen te groeien. Daarvoor is een goede verkaveling voorwaarde. Door groei van vitale bedrijven in de regio zelf vindt plaats maar door herstructurering kan daar in op meerdere locaties verbetering worden aangebracht. Daarnaast dienen er groeimogelijkheden te worden gevonden voor groothandelsbedrijven op locatie en eventueel bij verplaatsing mits daarvoor voldoende bedrijfseconomische mogelijkheden bestaan.

De bollenteelt heeft zijn wortels in de Bollenstreek. Met de vestiging van de teelt en de handel is het complex gegroeid. De ruimtelijke begrenzing heeft ertoe geleid dat de groei van de teelt in de Bollenstreek is gestopt en elders is doorgedaan, waardoor het aandeel van de teelt in de Bollenstreek is gekrompen. Tegelijkertijd heeft de ruimtelijke druk geleid tot hogere grondprijzen, een beperkte grondmobiliteit en gebrek aan groeimogelijkheden. De oplossing voor dit knelpunt is gevonden in teelten met een hogere toegevoegde waarde per hectare zoals de vaste plantenteelt. De handel heeft eveneens baat bij deze ontwikkeling. De vaste plant, die honderden jaren geleden al een onderdeel van het assortiment van de bollenhandelaren uitmaakte is weer helemaal terug en (bij de tuinier) in de mode. Daarnaast heeft een aantal telers zich toegelegd op het telen van bolbloemen van zelfgeteelde bollen. Het glastuinbouwcomplex bij Rijnsburg wordt voorzien van bolbloemen en hier zien we weer de koppeling van de twee bedrijfskolommen!

Ruimtelijke samenhang in het bollencomplex

Het bollencomplex in de Bollenstreek is compleet. De samenhang tussen de onderdelen van het complex en de mogelijke uitplaatsing van teelt is eerder onderwerp geweest van onderzoek⁵. Dit onderzoek is gebaseerd op meningen van sleutelinformanten. Daarin worden de volgende conclusies getrokken:

- De handel is maar beperkt afhankelijk van de nabijheid van de teelt voor bijvoorbeeld leveringen op het laatste moment. Belangrijker is de directe 'face to face' informatie-uitwisseling met betrekking tot kwaliteit, marktvraag, wensen van consument etc. die meerwaarde geven aan vestiging in een complex. Dat geldt zowel voor uitwisseling tussen telers, tussen handelaren als tussen beide schakels. De mate waarin uitwisseling van kennis en informatie plaatsvindt tussen telers in de Bollenstreek blijft achter bij andere bollenteeltgebieden.
- De gevolgen van uitplaatsing van alleen de teelt zal negatief zijn voor de positie van het nationale bollencomplex, omdat er dan geen volwaardig complex overblijft. Sommige teelten (zoals hyacint) kunnen niet ergens anders geteeld worden. Uitplaatsing van het gehele bollencomplex wordt gemiddeld tamelijk negatief gewaardeerd.

Levenscyclus van de bollenteelt

In het algemeen wordt bij het inboeten van belang van (onderdelen van) het bollencomplex in de Bollenstreek gedacht aan verplaatsing van bedrijven.

⁵ B. van der Ploeg, Het regionale bollencomplex Zuid-Holland (LEI, 1991); C. de Vroomen (et al.), Op weg naar een milieuvriendelijke bollenteelt, gevolgen van het milieubeleid voor bollenteelt in Zuid-Holland (LEI, 1991); B.M. Somers en C. de Vroomen, Functioneren centrum bollenteelt onder stedelijke druk (LEI, 1995)

Het is echter de vraag of dit het meest logische referentiescenario is. In deze optiek vormt een visie gebaseerd op de levenscyclus een betere benadering. Het concept van de levenscyclus (start, groei, stabilisatie en afbouw of herstart) wordt toegepast op de verschillende bollenteeltregio's. Vanuit deze visie zijn de Flevopolders een regio in de groeifase, is het Noordelijk Zandgebied gestabiliseerd, vindt er in West-Friesland stabilisatie plaats na een hergroeifase en zou de Bollenstreek getypeerd kunnen worden als een gebied dat langzamerhand in de afbouwfase komt⁶. Groeimogelijkheden voor kwekerijbedrijven zijn er alleen als de ene kweker de grond van een andere kweker kan kopen (schaalvergroting). Een nieuw creatief maatwerk binnen de ruimtelijke beperkingen die in het Pact van Teylingen zijn opgenomen moet een oplossing bieden voor de doorgroei-mogelijkheden van de groothandelsbedrijven. Met een herhaling van het voorgaande: met enige herstructurering in de ruimte en in de geesten is de vitaliteit van de bollensector hier in een nieuwe fase te brengen

Organische visie op de levenscyclus van de bollencluster

Een organische visie gebaseerd op de levenscyclus heeft de volgende implicaties.

- Er is sprake van een labiel evenwicht. Verstoring van het evenwicht kan een dynamiek in gang zetten die het proces van een geleidelijk afnemende betekenis in versnelling brengt.
- Niet alleen ontwikkelingen binnen het complex, maar ook daarbuiten zijn van invloed op de vitaliteit van het bollencomplex in de Bollenstreek. Het is niet denkbeeldig dat nieuwe handelsondernemingen in andere teeltgebieden tot ontwikkeling komen, die de concurrentie aangaan met de handelsondernemingen in de Bollenstreek. Wanneer teelt en ondernemerschap verder ontwikkeld zijn dan in de Bollenstreek, kan dat een concurrentievoordeel zijn voor nieuwe handelsondernemingen.
- Niet zozeer de omvang van het areaal als wel de kwaliteit van de productie zal van belang zijn voor de vitaliteit van het bollencomplex. Van belang zijn wel de kwaliteit van het ondernemerschap, de bedrijfsstructuur en de landschappelijke kwaliteit. Wel zal een afnemend areaal gevolgen hebben voor de omvang van met name de teelt van hyacinten. Doordat alleen de meest vitale kwekerijbedrijven (met hyacinten) in staat zijn om door te groeien (door de grond van de kleinere kwekers te kopen) neemt relatief de kwaliteit van de ondernemers/kwekers toe. Ook is waar te nemen dat de kleinere kwekers hun uitweg vinden naar meer hoogwaardige teelten (vaak onder ondersteunend glas) van nicheproducten waardoor ook hier een kwaliteitsslag bij de ondernemer aan de orde is. Tevens is het op peil houden van de omvang van deze bolbloementeelt in de Bollenstreek van belang voor het glastuinbouwcomplex rond Rijnsburg.
- Een bijzonder aspect van de regio is de aanwezigheid van de twee Intermediairbedrijven, de Coöperatieve Nederlandse Bloembollencentrale en de Hobaho, beide voormalige bloembollenveilingen. Beiden met hun vestiging in Lisse. Zij dragen zorg dat de productie bij de meer dan tweeduizend kwekers, elk jaar weer bij de honderden handelaren/exporteurs terecht komt. Middels honderdduizenden transacties wordt bijna 80% van deze intrasectorale handel via deze twee instellingen verwerkt.

⁶ Deze visie is gebaseerd op de autonome ontwikkelingen, en heeft geen rekening gehouden met effecten als gevolg van de veranderingen in gang gezet door het Offensief van Teylingen en de Greenportvisie.

Direct contact met de handelaren/exporteurs die op 5 minuten rijafstand regelmatig voor strategische inkoopgesprekken worden benaderd zorgt voor een optimale commerciële afstemming en via collega intermediairs in de verschillende productiegebieden wordt de fine tuning ook aan de kwekerijzijde gerealiseerd. Niet alleen hebben deze twee bemiddelingsbedrijven op deze wijze een draaischijfpositie in de sector, zij voeren ook in heel veel zgn. ‘kwekersverbanden’ de regie over de wijze waarop de teelt en de distributie van de vele met rechten beschermde gewassen optimaal kan plaats vinden. De neutrale positie van de intermediair geeft hen als het ware van nature deze vitale regiefunctie.

5.2 Toekomst van het glastuinbouwareaal

Vanuit het gedachtegoed van de clusters is het noodzakelijk de onderlinge samenhang tussen productie, handel, toelevering en dienstverlening methodisch te waarborgen binnen de Greenport. Het LEI heeft daarom een schillenmodel ontwikkeld, dat specifiek rekening houdt met de samenhang tussen sectoren in het bollen- en bloemencomplex. De centrale functie van de veiling in Rijnsburg (de binnenste schil) is uitgangspunt voor het model, omdat hier de hoogste economische waarde gerealiseerd wordt. Afhankelijk van de afstand tot de veiling ontstaan nieuwe schillen. Zie voor een meer uitgebreide toelichting de studie van ARCADIS en LEI ten behoeve van de Flower Mainport Aalsmeer (2005).

Voor de berekening van de groei-behoefte is de derde schil uitgangspunt. Deze schil omvat de ‘dynamische dagvoorraad’ gedefinieerd als: het totaal aan bedrijven dat in staat is om de producten binnen 1 uur in het centrum af te leveren. Om de groei-behoefte voor de Greenport in kaart te brengen, is het verzorgingsgebied van het glastuinbouwcomplex afgebakend.⁷ Het verzorgingsgebied, dat is gebaseerd op een afstandscirkel van ongeveer 40 kilometer rondom Rijnsburg, is breder dan de regio Bollenstreek. In lijn met het Pact van Teylingen wordt de behoefte die uitsluitend gebaseerd is op de regio Bollenstreek apart weergegeven.

Zowel voor de groei-behoefte gerelateerd aan het verzorgingsgebied van het glastuinbouwcomplex, als voor de regio Bollenstreek, is een minimale en maximale ruimtebehoefte berekend. Pessimistische of juist optimistische verwachtingen ten aanzien van een aantal sleutelfactoren, bepalen de minimale en maximale groei-behoefte. In de analyse zijn de volgende sleutelfactoren van invloed op de groei-behoefte: de groei van het Nederlandse sierteelt budget, de relatieve technologische groei ten opzichte van concurrerende landen en de toename van de directe kosten. De groei komt vooral voor rekening van de teelt van potplanten en in mindere mate voor rekening van de snijbloementeel.

5.2.1 Vraag naar ruimte voor glastuinbouw

Op basis van het aanwezige bestand aan glastuinbouw is de prognose gemaakt van de uitbreidingsruimte die tot 2025 nodig is om de groei van de glastuinbouw in de Greenport op te vangen.

⁷ Het verzorgingsgebied wordt aan de noordzijde begrensd door het Noorzeekanaal, en loopt via Amstelveen, de Ronde Venen via Woerden en Gouda, en wordt aan de zuidzijde begrensd door de Hollandse IJssel, Rotterdam en de Nieuwe Waterweg.

Het areaal fysiek glas van het verzorgingsgebied van het glastuinbouwcomplex Rijnsburg is 554 hectare. In de regio Bollenstreek ligt 167 hectare fysiek glas.

Groeibehoeftte verzorgingsgebied glastuinbouwcomplex rond Rijnsburg: 83 tot 136 ha

De ruimtebehoefte voor het glastuinbouwcomplex rond Rijnsburg ligt tussen de 83 en 136 (bruto) hectare (zie tabel 5.1). Aangenomen is dat deze ruimte niet geacommodeerd wordt buiten de regio Bollenstreek. Een belangrijke reden voor deze aanname is dat de Haarlemmermeer is aangewezen om de groei van het complex Aalsmeer op te vangen, waardoor de berekende ruimtebehoefte rond het complex Rijnsburg in zijn geheel toegerekend moet worden aan de Greenport en wordt geprojecteerd in de Bollenstreek. Vestiging van nieuwe glastuinbouw in de Haarlemmermeer wil niet zeggen dat er geen producten vanuit deze regio via de afzetorganisaties in Rijnsburg worden afgezet. Productstromen van en naar de grotere veilingen kruisen elkaar op dit moment

Tabel 5.1 Ruimtebehoefte voor het glastuinbouwcomplex Rijnsburg en de regio Bollenstreek in bruto hectare

	Glastuinbouwcomplex Rijnsburg		Regio Bollenstreek	
	Minimale groei	Maximale groei	Minimale groei	Maximale groei
Ruimtebehoefte door groeiende markt	83	136	26	41
Compensatie voor verplaatsing	36	36	36	36
Totale vraag naar ruimte	119	172	62	77

Notitie Ruimtebehoefte Duin- en Bollenstreek, LEI, 2005

Het gevolg is wel dat de groeibehoeftte van de veilingen in Aalsmeer en Naaldwijk gefaciliteerd moet worden aan de randen van het verzorgingsgebied van de drie veilingen bij elkaar. Ruimtelijk gezien betekent dit een verschuiving van de glastuinbouw naar het noorden, oosten en zuiden, waarmee met name de complexen in Aalsmeer en Naaldwijk gediend zijn. Dit betekent een relatieve verzwakking van het glastuinbouwcomplex in Rijnsburg, wat strijdt met de Greenportgedachte.

Overigens hoeft dit niet te betekenen dat het complex daarmee geen toekomstperspectief heeft. Het is echter in het bestek van deze opdracht onmogelijk aan te geven wat de kritische massa is, die nodig is voor het voortbestaan van het glastuinbouwcomplex. Empirische voorbeelden van imploderende complexen in de tuinbouw ontbreken. Daarnaast is een dergelijke ondergrens van een veelheid van factoren afhankelijk en onderhevig aan de dynamiek in complexontwikkelingen en dus tijdgebonden. Het vraagt veel fundamenteel onderzoek om uitspraken te doen die hout snijden.

Groeibehoeftte afgebakend tot de regiogrenzen van de Bollenstreek: 26 tot 41 ha

Als het verzorgingsgebied echter wordt afgebakend tot de regio Bollenstreek zelf (en de aan het veilingcomplex Rijnsburg gerelateerde, maar buiten de regio gelegen, glastuinbouw buiten beschouwing wordt gelaten) dan varieert de ruimtebehoefte tussen de 26 en 41 hectare (bruto). Een deel van het glastuinbouwareaal dient op termijn te worden verplaatst als gevolg van ruimtelijke druk. In een studie van de Grontmij is berekend dat er 17 hectare in de Bollenstreek moet wijken in verband met een bestemmingswijziging (o.a. Duifrak, Klei-Oost-Zuid, Kleipetten-Zuid, Frederiksoord-Zuid, Rijnfront, de Horn en Middelmors). Inmiddels is bekend dat ook de glastuinbouw in Katwijk (de Mient/Kooltuin) moet wijken.

Het totale bruto areaal aan te compenseren ruimte voor verplaatsing is 36 hectare.

Conclusie: Totale ruimtebehoefte varieert tussen 62 en 172 hectare (bruto)

5.2.2 Aanbod van ruimte voor glastuinbouw

Aanbod: 9 hectare voor vestiging nieuwe glastuinbouw

In de Bollenstreek beperkt het aanbod zich tot het gebied Kloosterschuur-Trappenberg waar op twee of drie kavels maximaal 9 hectare ruimte aanwezig is voor vestiging van nieuwe bedrijven. Beschikbare ruimte bij Haarlemmermeer (dat binnen het verzorgingsgebied valt) is bestemd als overloopgebied voor het complex rond Aalsmeer. Ook ontwikkelingen in de B-driehoek of de Zuidplaspolder zullen niet ten goede komen aan de ruimtebehoefte van de Greenport Duin- en Bollenstreek.

Aanbod: 22 tot 36 hectare voor groei bestaande bedrijven op eigen uitbreidingsruimte

Bedrijven die al gevestigd zijn in de Bollenstreek hebben soms uitbreidingsruimte voor groei in de toekomst. In totaal is er 68 hectare in de Bollenstreek beschikbaar om groei van bestaande bedrijven op te vangen. Echter, deze ruimte kan alleen benut worden door individuele bedrijven die daadwerkelijk deze ruimte beschikbaar hebben. Als rekening wordt gehouden met een minimale en maximale groeiverwachting dan zal tussen de 22 en 36 hectare aan uitbreidingsruimte benut worden door bestaande bedrijven in de Bollenstreek. Bestaande bedrijven die eveneens willen groeien, maar niet in het bezit zijn van uitbreidingsareaal kunnen geen gebruik maken van dit aanbod.

Tabel 5.2 Aanbod van ruimte voor het glastuinbouwcomplex Rijnsburg en de regio Bollenstreek in bruto hectare

	Glastuinbouwcomplex Rijnsburg		Regio Bollenstreek	
	Minimaal aanbod	Maximaal aanbod	Minimaal aanbod	Maximaal aanbod
Ruimte voor vestiging nieuwe bedrijven	9	9	9	9
Benutte uitbreidingsruimte door bestaande bedrijven	22	36	22	36
Totale aanbod van ruimte	31	45	31	45

Notitie Ruimtebehoefte Duin- en Bollenstreek, LEI, 2005

Conclusie: Totale ruimteaanbod varieert tussen 31 en 45 hectare (bruto)

5.2.3 Confrontatie vraag en aanbod glastuinbouw

Indien de vraag naar ruimte voor glastuinbouw geconfronteerd wordt met het aanbod, dan ontstaat in alle varianten een tekort aan ruimte. Het tekort varieert tussen de 31 en 127 hectare (zie tabel 5.3).

Tabel 5.3 Tekort aan ruimte voor het glastuinbouwcomplex Rijnsburg en de regio Bollenstreek in bruto hectare

	Glastuinbouwcomplex Rijnsburg		Regio Bollenstreek	
	Minimaal	Maximaal	Minimaal	Maximaal
Totale vraag naar ruimte	119	172	62	77
Totale aanbod van ruimte	31	45	31	45
Totale tekort aan ruimte	-88	-127	-31	-32

Notitie Ruimtebehoefte Duin- en Bollenstreek, LEI, 2005

Concluderende opmerkingen bij het ruimtekort

- Er is niet alleen ruimte nodig voor uitbreiding, maar ook ‘schuifruimte’ om het proces van herstructurering mogelijk te maken. Naarmate het herstructurering sneller moet verlopen is meer schuifruimte nodig.
- Uit de Grontmij-studie naar glastuinbouw blijkt dat er een opgave van 127 hectare (netto) ligt om verspreid liggend glas in de Bollenstreek te concentreren. De hoeveelheid benodigde schuifruimte is vooralsnog onbekend.
- Woningbouwprogramma's kunnen nieuwe compensatiebehoefte veroorzaken.
- Toepassing van meervoudig ruimtegebruik kan door efficiënter gebruik van kavels de ruimtebehoefte laten afnemen.
- Hoe dichter bedrijven gevestigd worden bij het centrum, hoe hechter het complex en hoe efficiënter de logistiek. Vandaar dat nieuwe ruimte ontwikkeld moet worden in de directe omgeving van de veiling te Rijnsburg.

5.2.4 Confrontatie vraag en aanbod glastuinbouw bij volledige herstructurering

Een deel van areaal voor glastuinbouw in de Bollenstreek is nog niet benut in deze analyse. Namelijk de uitbreidingsruimte die al wel in het bezit is van bestaande bedrijven, maar niet nodig is voor verdere groei. Indien het door herstructurering mogelijk wordt deze ruimte te benutten voor vestiging van nieuwe bedrijven, kan het ruimtetekort worden teruggebracht. Herstructurering betekent in deze een complete herstructurering van de gebieden Kloostershuur – Trappenberg, Rooversbroekpolder en Zijlhoek – De Woerd. Complete herstructurering houdt in dat alle glas plat gaat en het gebied volledig opnieuw wordt in gericht. Natuurlijk is het nog maar de vraag of alle onbenutte uitbreidingsruimte na herstructurering beschikbaar is voor nieuwe vestiging of verplaatsing van bedrijven. Het ruimtetekort neemt af met 32 tot 46 hectare. Het ruimtetekort blijft bestaan voor het glastuinbouwcomplex in een straal van 40 kilometer rond Rijnsburg. Zou de groei-behoefte uitsluitend uit de regio Bollenstreek zelf komen dan verdwijnt het tekort en kan er mogelijk een licht overschot aan ruimte ontstaan.

Tabel 5.4 Tekort/overschot aan ruimte na volledige herstructurering voor het glastuinbouwcomplex Rijnsburg en de regio Bollenstreek in bruto hectare

	Glastuinbouwcomplex Rijnsburg		Regio Bollenstreek	
	Minimaal	Maximaal	Minimaal	Maximaal
Totale tekort aan ruimte	-88	-127	-31	-32
Onbenutte uitbreidingsruimte	46	32	46	32
Nieuw tekort/overschot aan ruimte bij volledige herstructurering	-42	-95	+15	0

Notitie Ruimtebehoefte Duin- en Bollenstreek, LEI, 2005

Concluderende opmerkingen bij het ruimtekort met volledige herstructurering

- Tabel 5.4 geeft de bandbreedte aan tussen de ruimte die nodig is indien geen herstructurering plaatsvindt en de ruimte die nodig is indien er volledige herstructurering plaatsvindt. Daarbij zijn de volgende kanttekeningen te plaatsen. In de eerste plaats is er een herstructureringsopgave van 10 ha in de module Kloosterschuur-Trappenberg. Ten opzichte van het totale areaal in de drie gebieden, namelijk 233 hectare, is dit maar een fractie en zal de ruimtebehoefte zeer dicht bij berekening zonder herstructurering liggen. In welke mate complete herstructurering mogelijk is, is moeilijk te zeggen. De huidige berekening is een theoretische bovengrens. In de praktijk zullen bestaande nieuwe bedrijven vaak ontzien worden, en zal nooit de volledige ruimtewinst verzilverd kunnen worden. Daarbij is het de vraag of alle drie gebieden geherstructureerd gaan worden. De groei-behoefte waarmee rekening gehouden moet worden ligt vooralsnog dicht bij de berekening zonder herstructurering dan bij de berekening met volledige herstructurering.
- Herstructurering levert niet direct ruimte voor bedrijven die herplaatst moeten worden. Deze ruimte komt pas in de loop van het herstructureringsproces stapsgewijs beschikbaar. Er zal daarom rekening gehouden moeten worden met een aantal jaren. Aangezien er ook aanlooptijd nodig is om herstructurering te starten zullen bedrijven die herplaatst moeten worden in de knel komen. Schuifruimte kan niet benut worden voor bedrijven die herplaatst moeten worden.

5.3 Toekomst van het overige bedrijfsleven

Een groot deel van de in de Duin- en Bollenstreek gevestigde bedrijven is direct of indirect toeleverancier aan of afnemer van het bollen-, bloemen- en/of toerismecluster. Dat kan wat betreft de omzet van deze bedrijven geheel maar gedeeltelijk zijn. Daarmee maken deze bedrijven uit de verpakkingindustrie, transportsector, aannemerij, dienstensector etc. in feite ook deel uit van de Greenportclusters.

Gezien de sterke verwevenheid van het in de Duin- en Bollenstreek gevestigde bedrijfsleven met de bollen-/bloemen-/toerismeclusters is in het Pact van Teylingen afgesproken dat niet alleen tegemoet zou worden gekomen aan de ruimtebehoefte van de bollengerelateerde werkgelegenheid, maar dat er ook bedrijventerreinen beschikbaar dienen te zijn/komen voor de bestaande reeds in de streek gevestigde bedrijven.

Ook deze bedrijven dienen zich – wat betreft hun uitbreidingswensen – normaal te kunnen ontwikkelen⁸.

Het huidige aanbod van ruimte voor bedrijvigheid is versnipperd over de gehele Duin- en Bollenstreek. Daar waar het aanbod minder versnipperd is en ruimte wordt geboden, gaat het over het algemeen om specifieke terreinen, zoals het Space Business Park in Noordwijk (7 ha) en het agrarisch bedrijventerrein aan de Pastoorslaan in Hillegom (18 ha). Overigens is onlangs gebleken dat dit agrarisch bedrijventerrein financieel niet haalbaar is en tevens stuit op infrastructurele problemen. Ook de ontwikkeling van de beoogde uitbreiding van het agrarische bedrijventerrein aan de Delfweg in Noordwijkerhout verloopt moeizaam en is mede afhankelijk gesteld van de mogelijkheid 17 bouwkavels voor burgerwoningen te realiseren op bollengrond.

Hieruit blijkt dat de realisering van agrarische bedrijventerreinen grote problemen oplevert, en mogelijk zelfs extra kostendragers vergt. Dit kan echter ten koste gaan van meer bollengrond dan strikt noodzakelijk vanwege de realisering van burgerwoningen. De realisering van reguliere bedrijventerreinen waarop zowel agrarische als niet-agrarische bedrijven uit de streek gevestigd kunnen worden lijkt een betere keuze. Wellicht kunnen hierdoor, in de geest van het Offensief van Teylingen, zelfs extra kwaliteitsimpulsen worden genereerd voor de verbetering van het landschap.

Indien het aanbod op de specifieke bedrijventerreinen niet wordt meegenomen in het totaal, resteert er 23 ha aanbod (cijfers per 1 januari 2004). Bij een gemiddeld gebleken uitgiftepatroon in de Duin- en Bollenstreek van 7 ha per jaar (gemeten over een periode van de afgelopen 10 jaar), is het aanbod slechts voldoende voor 3 jaar. Inmiddels is een flink deel van deze 23 ha in de afgelopen 2 jaar ingevuld. Bovendien is een noodzakelijke strategische voorraad in het geheel niet aanwezig.

Met inachtneming van het bovenstaande kan gesteld worden dat de regio op zeer korte termijn problemen krijgt bij het faciliteren van de ruimtebehoefte van reguliere bedrijven, ook wanneer de ruimtebehoefte onder het historisch gemiddelde ligt⁹.

De behoefte aan ruimte voor uitbreiding van de bestaande bedrijvigheid is acuut en noodzakelijk. Acuuut omdat de feitelijke realisering vele jaren kost. Noodzakelijk omdat anders (een aantal) bedrijven in deze regio, welke ook een essentieel onderdeel vormen van de Greenportclusters, niet meer optimaal kunnen functioneren. En juist die bedrijven zorgen er voor dat de Duin- en Bollenstreek meer is dan alleen een puur teeltgebied voor bollen en bloemen. Met de veilingen, de handelsbedrijven en het onderwijs zorgen deze bedrijven ervoor dat hier sprake is van een Greenport.

Het op korte termijn aanwijzen van een aantal locaties voor uitbreiding van bestaande (of realisering van nieuwe) bedrijventerreinen is dan ook van groot belang. Daarnaast dient, mede vanwege het niet doorgaan van het agrarisch bedrijventerrein in Hillegom, ruimte te worden geboden aan de uitbreiding van een aantal handelsbedrijven ter plaatse.

⁸ Pact van Teylingen, afspraak C1

⁹ Zie pag. 43 voetnoot 11

Het gaat dus niet alleen om de 2500 ha voor de bollenteelt. Het is ook van eminent belang dat ook het voor een groot deel aan de Greenport gerelateerde bedrijfsleven de noodzakelijke uitbreidingsruimte krijgt.

5.4 Infrastructurele voorzieningen

Een goede bereikbaarheid voor het zakelijke en het toeristische verkeer is een sleutelfactor voor de economische vitaliteit van de Greenport. Vooral de verbindingen vanuit en naar de Greenport in relatie tot Schiphol en de Rotterdamse haven zijn cruciaal. Maar ook de verbindingen over spoor, weg en water naar het Europese achterland. De essentiële randvoorwaarde voor een goed draaiende economie in de Greenport is daarom een betrouwbaar pakket aan infrastructuurle voorzieningen, waarmee bereikbaarheid gegarandeerd kan worden. Logistiek en financieel gezien zijn korte vervoersstromen in toenemende mate noodzakelijk, zeker ook gelet op de toekomstige kans op het beprijzen van vervoer. Korte vervoersstromen houden de handel- en vervoersroutes efficiënt, concentreren het vrachtverkeer en beperken de kosten. Consequenties hiervan zijn een noodzakelijke ontwikkeling van ruimte voor groei dicht bij de veiling en een aanpak van infrastructuurle knelpunten tussen de Greenport en de Mainports.

Omdat zowel het Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport (MIT), als het Provinciaal Verkeer en Vervoerbeleid zich richten op het aanpakken van de knelpunten in de infrastructuur, geeft deze analyse concreet aan welke infrastructuurle knelpunten op de agenda van de Greenport staan.

Hoofdwegen

De ontsluiting van de regio vindt hoofdzak plaats via de A4 en de A44. De capaciteit van de A4 is op dit moment te beperkt, maar verbreding van deze route vindt inmiddels plaats. De grootste bottleneck op het hoofdwegennet in noord - zuid richting is de overgang van de A44 op de N44.

De oost - west ontsluiting van de Duin- en Bollenstreek is volstrekt onvoldoende. De route naar het oosten loopt via het noorden of zuiden. Wie vanuit de Duin- en Bollenstreek naar Utrecht wil, moet over Amsterdam (via de A44, de A4, de A9 en de A2) of over Den Haag (via de A44/N44 en de A12) rijden. De route over Leiden, Alphen aan den Rijn en Bodegraven via de N206 en de N11 loopt door verstedelijkte gebieden en is zodanig verstopt dat zij geen reële optie is.

Om de oost - west verbindingen te verbeteren is een nieuwe verbinding tussen A4 en A44 noodzakelijk. Bijkomend voordeel is dat veel verkeer dat naar het oosten of zuiden moet van de N44 en A12 afgehaald wordt, waardoor de doorstroming daar verbetert.

Benodigde maatregelen om de ontsluiting van de Duin- en Bollenstreek te verbeteren:

- *Aanleg Rijnlandroute (A11 West: verbinding tussen A4 en A44)*

Onderliggend wegennet

Belangrijke ontsluitingswegen op het onderliggende wegennet zijn de N206, de N11, de N207 en de N205.

Binnen de Greenport zijn de belangrijkste noord - zuid verbindingen N206 en N208. Deze lopen parallel aan de A4 midden door de Duin- en Bollenstreek.

Beide verbindingen zijn sterk overbelast. Andere belangrijke wegen zijn de oost - west verbindingen N442, N443, N44 en N449.

Op de N206, N207 en N208 bevinden zich de meeste en ernstigste knelpunten in de regionale infrastructuur. Door de N206 te verdubbelen wordt de verkeersdruk op de N208 (die dwars door de dorpskernen gaat) sterk verminderd. Aangezien de N206 in het noorden overgaat in lokale wegen zijn extra maatregelen nodig om de doorstroming te garanderen. Er dient aan de noordkant een verbinding te komen met de N205. Om het oost - west verkeer in de noordelijke Bollenstreek te faciliteren dient de N207 verdubbeld te worden.

De aansluitingen van de N444 en N449 zijn sterk verouderd en hebben onvoldoende capaciteit. Gevolg is dat er dagelijks lange files staan om de A44 op of af te komen. De gemeente Katwijk heeft onderzoek gedaan naar mogelijkheden om de situatie te verbeteren en pleit voor de aanleg van een nieuwe aansluiting op de A44. Tegelijkertijd kan dan de verouderde aansluiting N444 omgevormd worden tot een doorgaande weg richting Oegstgeest en Leiden.

Benodigde maatregelen om de ontsluiting van de Duin- en Bollenstreek te verbeteren:

- *Verdubbelen N206*
- *Verdubbelen N207 (Lisse - Gouda)*
- *Verbinden N206 – N205/N207*
- *Aanpassen aansluitingen N444 (Voorhout) en N449 (Rijnsburg/Oegstgeest) op A44 in relatie tot aanleg noordelijke rondweg Katwijk (van A44 naar N206 ter hoogte van huidige aantakking N449).*

Naast de gewenste verbetering van de externe ontsluiting voor het voorjaarstoerisme, bezoek aan badplaatsen en congretoerisme, is ook een uitbreiding en kwaliteitsverbetering van de recreatieve infrastructuur voor wandelen en fietsen noodzakelijk.

Breedband- en glasvezelvoorzieningen zijn voor de toekomst van het bloemen- en bollencluster eveneens van groot belang. Het bedrijfsleven in de Greenport toont aan zelfstandig de aansluiting op ICT-gebied aan te kunnen.

6 Uitvoeringsagenda

De Greenport Duin- en Bollenstreek heeft vooral een actieprogramma nodig om de gewenste ambities in het bollen- en bloemencomplex met zijn clusters te realiseren. Deze uitvoeringsagenda richt zich op thema's die voor de verdere ontwikkeling van de Greenport van het grootste belang worden geacht. Deze thema's hebben voor een belangrijk deel betrekking op het economisch functioneren van de clusters in de Greenport. Maar ook andere onderwerpen zijn van betekenis, omdat zij betrekking hebben op de complementariteit tussen de verschillende functies in het bollen- en bloemencomplex en daarmee de kwaliteit van het gebied in brede zin kunnen verbeteren. De thema's die in deze uitvoeringsagenda aan de orde zullen komen, zijn:

- ontwikkelingsplan
- kennis en innovatie
- agrobiologie en distributie
- ruimtegebruik en herstructurering
- duurzaamheid
- landschap, natuur en waterkwaliteit
- toerisme
- ruimte voor bedrijven
- infrastructuur en bereikbaarheid
- organisatie uitvoeringsprogramma
- samenwerking met andere Greenports
- samenwerking met Noord-Holland voor Vogelzang e.o.

Per thema wordt aangegeven wat de urgentie van de voorgestelde acties of maatregelen is en welke organisaties naar onze mening betrokken moeten worden.

Het hoofdstuk wordt afgesloten met een beschouwing over een mogelijke organisatorische opzet voor de uitvoering van het strategische actieprogramma.

6.1 Ontwikkelingsplan

De hiervoor beschreven ambities zullen via een integraal ontwikkelingsplan geconcretiseerd moeten worden. Het Pact van Teylingen maakt hier deel van uit. Nodig is een integrale herstructurering ter herijking en verrijking van de Duin- en Bollenstreek. Alleen dan is een duurzame ontwikkeling mogelijk via onder andere concentratie, sanering, reconstructie, schaalvergroting, schuifruimte en opschoning. En herstructurering vraagt ruimte.

Dat kan onder andere bereikt worden door:

- a. extra in te zetten op onder andere meervoudig ruimtegebruik / innovatie;
- b. de minder waardevolle graslanden te bestemmen voor andere functies;
- c. over de grenzen van de regio durven te kijken.

Een duurzame ruimtelijke behoefte vraagt onder andere:

- een duurzame inrichting / inpassing landschap
- ruimtebesparing
- zuinig omgaan met energie / water
- synergie (bijvoorbeeld woningbouw / glastuinbouw - benutten restruimte)

Urgentie: hoog

Trekkers: : Stuurgroep Pact van Teylingen, Regio Holland Rijnland, Stichting Hou het Bloeiend

6.2 Kennis en innovatie

Een belangrijk thema, passend bij het karakter van het bollen- en bloemencomplex in de Duin- en Bollenstreek, is kennis en innovatie. Het complex bevat onderdelen met een hoge kennisintensiteit gericht op nicheproductie en export. Dit betekent dat het complex zich voortdurend moet blijven vernieuwen om de wereldwijde koppositie te handhaven en uit te bouwen. De volgende voorwaardenscheppende activiteiten zijn belangrijk:

- Praktijkonderzoeken bevorderen door eigen opdrachtgeverschap en regelmatig overleg met kennisinstellingen.
- Doorstroming van kennis en innovatie bevorderen door het instellen en activeren van productgroepen, organiseren congressen, etc.
- Inhaken op voorstellen van de Stuurgroep Tuinbouw Innovatie (onderdeel van het innovatieplatform van het kabinet: € 200 miljoen voor uitwerking van projecten als intelligente kas, intelligente keten, maar ook kennisontwikkeling en onderwijs).
- Koppeling tussen scholen en sector versterken door onder meer aanbieden stageplekken, leveren lesmateriaal, geven van rondleidingen, etc.
- Verdere ontwikkeling en intensivering van de samenwerking met kennisinstellingen op het gebied van transport en logistiek.
- Toepassing van technologieën, werkprocessen en -methoden die kunnen worden ontleend aan kennisinstellingen buiten de agrosector zelf.
- Strategische verkenning van mogelijkheden voor andere kweken en producties die aansluiten bij ontwikkelingen in andere kennisclusters in Zuid-Holland, bijvoorbeeld bij life- en biosciences (geconcentreerd in en rond Leiden).
- Verbeteren imago bloemen- en bollensector door innovatieve en internationale karakter te benadrukken.
- Betrekken van de motie van Koopmans/Snijder-Hazelhoff/Van der Ham aangenomen 1 november 2005. De motie ‘verzoekt de regering bij de eerste tranche in 2006 uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES) de economische ontwikkeling en het realiseren van de benodigde infrastructuur van de 5 Greenports te ondersteunen’.

Urgentie: continue aandacht en actie
Trekkers: KAVB en PPO

6.3 Agrologistiek en distributie

- Aansluiten in brede zin bij de bevindingen van het rapport over logistiek en service van het tuinbouwcluster van het innovatienetwerk groene ruimte en agrocluster en SIGN

Urgentie: continue aandacht en actie
Trekkers: Anthos, Flora Holland

- Betrekken van de motie van Koopmans/Snijder-Hazelhoff/Van der Ham aangenomen 1 november 2005. De motie ‘verzoekt de regering bij de eerste tranche in 2006 uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES) de economische ontwikkeling en het realiseren van de benodigde infrastructuur van de 5 Greenports te ondersteunen’.

Urgentie: hoog
Trekkers: Stichting Hou het Bloeiend, provincie Zuid-Holland, Regio Holland Rijnland

6.4 Ruimtegebruik en herstructurering

In het bollen- en bloemencomplex vormen ruimte en een efficiënte inrichting van het gebied een belangrijke voorwaarde voor het functioneren van de drie clusters. Om ruimte te vinden, deze efficiënter te benutten en gewenste koppelingen tussen functies te realiseren, zullen functies herschikt moeten worden.

De afgelopen jaren is in het Offensief van Teylingen door middel van modules gewerkt aan het verbeteren van de ruimtelijke inrichting voor het gebied. In het kader van de op te stellen Regionale Structuurvisie worden bovenmodulaire oplossingen gezocht. Deze oplossingen dienen te voldoen aan een meervoudige doelstelling, namelijk een gezonde ontwikkeling van de agrarische bedrijvigheid én kwaliteitswinst behalen voor het landschap, onder meer ten behoeve van recreatie en toerisme.

Bij herstructurering is het tevens van belang te kijken naar ontwikkelingsmogelijkheden in de directe omgeving, met name de Haarlemmermeer, en naar het recente aanbod tot uitkopen van de veehouderijsector in de Bollenstreek. Ook is het van belang na te gaan waar nuttige koppelingen met andere nabijgelegen Greenports zoals Aalsmeer en Boskoop gelegd kunnen worden.

Per cluster gaat het om de volgende maatregelen:

Bollencluster

- Onderzoek naar mogelijkheden herstructurering en structuurverbetering waarmee forse ruimtebesparing gerealiseerd kan worden die duurzaam is.
- Daarnaast wordt het van belang geacht de gereedschapskist met ruimtelijke instrumenten uit te breiden. Zo heeft het LEI recent een haalbaarheidstudie voor een

systeem van verhandelbare ontwikkelingsrechten in de provincie Limburg uitgevoerd¹⁰. Wellicht kan een dergelijk systeem ook in de Duin- en Bollenstreek worden ingevoerd om de grondmobiliteit te bevorderen.

- Aandacht voor de positie van de groothandel die tegen de achtergrond van de toenemende voorraadfunctie over voldoende ruimte op locatie moet kunnen beschikken.
- Meervoudig ruimtegebruik door o.a. pilot met drijvende kassen en project Bollenburcht (combinatie en stapeling van exporthal, kantoren, broeierijkas en recreatie/toerisme).

Urgentie: hoog
Trekkers: KAVB, LTO Noord

Bloemencluster

- Bepalen van de wijze waarop in samenhang met andere Greenports deels overlappende gebieden voor glastuinbouw worden ontwikkeld en geherstructureerd.
- Realisatie herstructurering in combinatie met uitbreiding Trappenberg-Kloosterschuur.
- Zijlhoek-de Woerd vastleggen als duurzaam glas, onderzoeken mogelijkheden tot inbreiding en uitbreiding.
- Rooversbroekpolder ontwikkelen als glastuinbouwgebied.
- Onderzoek mogelijkheden verplaatsing verspreid liggend glas (eventueel module), verouderd glas weghalen, mede ter verbetering van de kwaliteit en de openheid van het landschap en tegengaan van verrommeling.
- Bedrijfsnatuurplannen: inzetbaar als planologisch instrument bij de 'ruimte voor ruimte'-regeling.
- Herstructurering van verouderde gebieden (efficiëntere inrichting, gebruik van up to date technieken en materialen, mogelijkheid bieden voor schaalvergroting).
- Belang van beeldkwaliteit bij herstructurering en nieuwe locaties.

Urgentie: hoog
Trekkers: provincie Zuid-Holland, Regio Holland Rijnland, gemeenten

¹⁰ LEI, Verhandelbare Ontwikkelingsrechten in Limburg. Rechten voor kwaliteit, kwaliteit voor rechten (Den Haag, december 2004)

6.5 Duurzaamheid

Naast de omvang en de inrichting van de ruimte is de wijze waarop met milieu en energie wordt omgegaan van belang. Onderstaande acties zijn wenselijk:

- Landelijk Milieuoverleg Bloembollen continueren.
- Bij herstructurering en invulling van nieuwe gebieden liggen kansen voor collectieve voorzieningen zoals energie, CO₂, waterberging, waterzuivering en afval.
- Verdere invoering van (milieu)keurmerken zoals PrimaBol en het Milieu Programma Sierteelt.
- Deelnemen aan projecten als de energieleverende kas.
- Aandacht besteden aan maatschappelijk draagvlak (aan 'licence to produce').

Urgentie: continue aandacht en actie

Trekkers: provincie Zuid-Holland, Regio Holland Rijnland, KAVB

6.6 Landschap, natuur en waterkwaliteit

Het landschap, de natuur en het water bepalen mede de ruimtelijke kwaliteit van het bollen- en bloemencomplex. Daarom is er ook behoefte aan activiteiten die de landschappelijke en waterkwaliteit kunnen verbeteren:

- Zoeken naar win-win situaties tussen LTO Noord, Zuid-Hollands Landschap, toerisme en recreatie.

Zijn er ruilmogelijkheden waarbij per saldo winst ontstaat voor zowel agrarische sector als natuurbehoud? Welke speerpunten zijn er bij deze organisaties, en in welke mate kunnen zij elkaar tegemoet komen? Met welke ruil? Hiervoor is o.m. een verdere kwalificatie nodig voor de graslanden. Mogelijk zijn er slechte bollengronden, die juist als ecozone heel geschikt zijn. Deze mogelijkheden kunnen ook de toeristische en recreatieve functie van het landschap versterken.

Urgentie: continue aandacht en actie

Trekkers: LTO Noord, Zuid-Hollands Landschap, VVV

- Analyse technologische en hydrologische kansen om de waterkwaliteit te verbeteren.

Urgentie: hoog

Trekkers: Hoogheemraadschap Rijnland, LTO Noord en KAVB

Vastleggen van de waterkwantiteit.

Urgentie: hoog

Trekkers: Hoogheemraadschap Rijnland en LTO Noord

6.7 Toerisme

De belangrijkste opgaven voor toerisme in relatie tot de Greenport worden gevormd door behoud en versterking van het voorjaarstoerisme alsmede seizoensverbreding. De Bollenstreek dient ook buiten de voorjaarsperiode voldoende aantrekkelijk te zijn. Daarnaast bestaat er een belangrijke uitdaging voor overheden en de toeristische sector om de gewenste verbetering van de agrarische gebruiksmogelijkheden en de landschapskwaliteit door middel van herstructurering mede ten goede te laten komen aan de toeristisch-recreatieve mogelijkheden van het gebied.

Dit leidt tot de volgende acties:

- De toeristisch-recreatieve activiteiten op het Keukenhofcomplex kunnen wellicht worden uitgebreid. Daartoe heeft een voorzichtig initiatief (marktanalyse) om een toeristisch centrum op te richten op de Keukenhof verdere uitwerking. De Kamer van Koophandel voor Rijnland en de Stichting Hou het Bloeiend kunnen een belangrijke rol spelen bij het betrekken van marktpartijen bij de toeristische verbreding van het Keukenhofcomplex.
- Versterking recreatief routenetwerk door aanleg van ontbrekende schakels, bewegwijzering en presentatie.
- Stimuleren van verbreding van het toeristische aanbod, zoals het open stellen van agrarische bedrijven, het aanbieden van bijzonder en streekeigen logies en de verkoop van agrotouristische producten.
- Ontwikkeling landgoederen en ruïnes: Teylingen, Keukenhof maar ook Dever en Boerhaave.
- Onderzoeken van mogelijkheden om slimme koppelingen te leggen tussen bloemen en bollen, kust, cultuur, water, natuur en kennis door het organiseren van (thematische) combinatiebezoeken.
- Toeristisch-recreatieve elementen betrekken in de kwaliteitsimpuls voor het landschap, bijv. door ontsluiting van natuurgebieden en verhoging van de belevingswaarde van het landschap.
- Versterking van de regionale toeristische organisatie.
- Congresfaciliteiten en expertise inzetten in het kader van kennisoverdracht bollencomplex.

Urgentie: hoog

Trekkers: Stichting Hou het Bloeiend, Kamer van Koophandel Rijnland, KAVB, Regio Holland Rijnland, gemeenten, Platform Toerisme en Recreatie Holland Rijnland, VVV

6.8 Ruimte voor bedrijven

Er bestaat op dit moment een acute behoefte aan ruimte voor nieuwe bedrijvigheid in de Duin- en Bollenstreek¹¹. Dit is vooral noodzakelijk indien de Duin- en Bollenstreek zich de komende jaren wil ontwikkelen naar een duurzame en vitale economie, de bollen- en bloemengerelateerde werkgelegenheid wil behouden c.q. wil versterken en een omslag naar kennisintensieve bedrijvigheid met sterke regionale kennisclusters wenst te bewerkstelligen. Het aanbod schiet tekort door versnippering en thematisering.

Urgentie: hoog

Trekkers: Vereniging Bedrijfsleven Duin- en Bollenstreek, Kamer van Koophandel Rijnland, provincie Zuid-Holland, gemeenten

6.9 Infrastructuur en bereikbaarheid

Infrastructuuragenda

Op infrastructuurgebied zijn in een eerder stadium al projecten gedefinieerd waarvan de regio vindt dat zij voor het bollen- en bloemencomplex van belang zijn:

- Aanleg Rijnlandroute (verbinding A4-A44)
- Verdubbelen N206
- Verdubbelen N207 (Lisse - Gouda)
- Verbinden N206 – N205/N207
- Aanpassen aansluitingen N444 (Voorhout) en N449 (Rijnsburg/Oegstgeest) op A44 in relatie tot aanleg noordelijke rondweg Katwijk (van A44 naar N206 ter hoogte van huidige aantakking N449).
- Aanleg RijnGouweLijn.

Er is derhalve geen sprake van nieuwe wensen, maar van stand beleid.

Urgentie: hoog

Trekkers: Regio Holland Rijnland, provincie Zuid-Holland

Benutting

Een goede bereikbaarheid van het bollen- en bloemencomplex vraagt niet alleen om nieuwe infrastructuur maar ook om een betere benutting van bestaande infrastructuur. De volgende maatregelen worden daarom voorgesteld:

- Collectief vervoer om verkeersdruk te verminderen (conform collectief vervoer sierteelt).
- Mogelijkheden van vervoer van bollen over het water (ringvaart) onderzoeken.
- Regie op de goederenstromen verbeteren door gebruik elektronische communicatie.

Urgentie: continue aandacht en actie

Trekkers: KAVB, Anthos, LTO Noord

¹¹ Vereniging Bedrijfsleven Duin- en Bollenstreek en Kamer van Koophandel Rijnland, Factsheet Duin- en Bollenstreek 2004 (september 2004, voorbereid door Royal Haskoning).

6.10 Organisatie uitvoeringsprogramma

6.10.1 Regionale Ontwikkelingsmaatschappij Duin- en Bollenstreek

Een belangrijke rol voor de uitvoering van de Greenportvisie is weggelegd voor een op te richten Regionale Ontwikkelingsmaatschappij Duin- en Bollenstreek (ROM DuBo). Doel van de ROM DuBo is het verwerven en exploiteren – veelal samen met mede risicodragende partners – van verouderde glastuinbouwgebieden en bedrijventerreinen om de landschappelijke kwaliteit van de Duin- en Bollenstreek te verbeteren en duurzame economische groei mogelijk te maken. Door de ROM DuBo wordt een actieplan uitgevoerd. Dit actieplan zal bestaan uit de modules uit het Offensief van Teylingen, aangevuld met acties die uit de Regionale Structuurvisie zullen komen.

De ROM DuBo ressorteert als uitvoeringsorganisatie onder de Stuurgroep Pact van Teylingen. Naast de ROM DuBo wordt ingezet op intensievere samenwerking tussen de Stuurgroep Pact van Teylingen en de Stichting Hou het Bloeiend.

Urgentie: hoog

Trekkers: Stuurgroep Pact van Teylingen, Regio Holland Rijnland, Stichting Hou het Bloeiend

6.10.2 Investeringsfonds

Door het oprichten van de ROM DuBo ontstaat een organisatie die bij LNV, VROM en EU subsidies kan aanvragen voor landschapontwikkeling. Subsidies dienen samen met een bijdrage van de deelnemende partners gebundeld te worden in een Investeringsfonds waarmee de investeringskosten voor projecten gefinancierd kunnen worden.

De voeding van het Investeringsfonds komt uit subsidies van het rijk en bijdragen van deelnemers, die daarmee aandeelhouder worden.

Voor het realiseren van de acties in de ROM DuBo kunnen twee departementen worden aangesproken:

- LNV: Het ministerie van LNV heeft subsidies voor landschapontwikkeling. Door gewijzigd beleid van de EU – de steun aan de agrarische sector wordt grotendeels ontkoppeld van de productie en gekoppeld aan de bijdragen van de sector aan onder meer natuurbeheer en landschappelijke ontwikkeling – zullen de mogelijkheden voor subsidiëring toenemen.
- EZ: In de Tweede Kamer is een motie aangenomen waarin wordt voorgesteld om voor de ontwikkeling van de Greenports geld beschikbaar te stellen uit het Fonds Economische Structuurversterking, dat gevoed wordt vanuit de aardgasbaten. Het ministerie van EZ beheert dit fonds. De Greenport Duin- en Bollenstreek dient hierop met voldoende projecten aanspraak te maken.
- Provincie Zuid-Holland

Urgentie: hoog

De mogelijke deelnemers en aandeelhouders in de ROM DuBo zijn:

- ***Gemeenten Katwijk, Teylingen, Noordwijk, Noordwijkerhout, Lisse en Hillegom***
- ***Stichting Hou Het Bloeiend***

- *Kamer van Koophandel voor Rijnland*
- *Rabobank*

6.11 Samenwerking met andere Greenports

- Samenwerken in een breder verband met andere Greenports op gemeenschappelijk relevante thema's, zoals kennis en innovatie, herstructurering, logistiek en bereikbaarheid.

Urgentie: continue aandacht en actie

Trekkers: Stichting Hou het Bloeiend, KAVB en provincie Zuid-Holland